

Merdeka & Östtimorinformation nr 15

Redaktören har ordet	3
Ett barnhem i Dili ?	3
Östtimoreser besöker Sverige	5
Hållbar utveckling viktig	6
ÖTK 's medlemsmöte 2001-11-12	7
ÖT 's grundlag snart klar	9
Kampen för självständighet (bok)	9
Riksdagens Östtimorhearing	11
Östtimor i FN	12
Statsterrorism i Aceh	13
Solidaritetsrörelsen om ÖT	14
Theys Eluay mördad	15
Konferens om Västpapua	16
Givarmöte i Oslo	17
Våldet i Västpapua är planlagt	18
Nyheter från Östtimor	19
Skiftet på presidentposten	23
Litteratur om Östtimor	25
Mötesuttalande	30

Merdeka & Östtimorinformation

Ansvarig utgivare:

Gabriel Jonsson &
Anders Uhlin

Gästredaktör:

Ann Larsson

Redaktionsadress:

Anders Uhlin
Tel 08-58588133
anders.uhlin@sh.se

Layout:

Mats Sjögren
mats.sjogren@swipnet.se

Adresser:

*FFP, Föreningen ett Fritt
Papua*

c/o Thomas Petersson
Holländargatan 21 B
111 60 Stockholm
Postgiro 419 12 84 - 1

Östtimor-Kommittén

Box 70 341
107 23 Stockholm
Tel 08-336247
Postgiro 181 92 - 5
tpollak@algonet.se

Tryckt av: FFSI Malmö
ISSN Nr: 1402-2559

Redaktören har ordet

I skrivande stund är det en och en halv månad jag kom hem från mitt Östtimor. Det går inte en dag utan att jag undrar hur det är med mina vänner på andra sidan jordklotet. Har kompisarna i Laga lyckats hitta nytt jobb? Har grannfamiljen lyckats skrapa ihop pengar till skolavgiften för sina fyra tjejer, eller är det någon av dem som måste stanna hemma? Och hur står det till med Monica, som ägde och drev restaurangen "Apetitoso" i Baucau? Hon som förlorade sin man i slutet av okupationen och har sju barn?

När jag åkte till Östtimor, i januari detta år, var jag full med förväntningar och hade klara och tydliga bilder över hur det skulle vara. Och ingenting stämde! I mer än tio år hade jag engagerat mig för Östtimor, och det var starka känslor som var inblandade. Därför var chocken brutal och mycket känslös för mig när jag väl landade i Dili, den 21 januari 2001. Det var så smutsigt. Och varmt. Och obekvämt. Inget vatten, inget avlopp och

konstig mat. Sen kände jag ju ingen och kunde inte prata språket. Jag var nog världens ensammaste människa.

Svårt var också att komma som "Östtimorexpert" till det FN-land som Östtimor då hade blivit. Mina kunskaper var varken speciella eller särskilt stora, visade det sig. Hundra och åter hundratals internationella experter som vandrar från mission till mission var betydligt mer insatta än jag. Plötsligt var Östtimor "inne"! Ni, trogna Östtimorvänner, kan ni tänka er? Aldrig har väl Östtimorfrågan känts het eller inne? Jag anlade en mycket ödmjuk hållning och genom detta fick jag chansen att lära mig mycket om både internationell administration och om vilket läge Östtimor nu befann sig i.

Min önskan och förhoppning är att Östtimor även i framtiden skall vara hett och inne. Att det inte glöms bort igen, så som det var bortglömt för världen i mer än 20 år. Läs tidningen, bjud in en vän att bli medlem i Östtimorkommittén och skänk ett bidrag till vårt barnhem.

Ann Larsson (gästredaktör)

Ett barnhem i Dili ?

Ryktet gick att Rotary hade kommit till stan. Det vill säga till Baucau, där jag numera arbetade som valförätrare för FN, och såhär alldeles veckorna före valet handlade det om 16-timmarsdagar ute på fältet. Varje dag kom jag hem vid nio-tiden, kastade av mig arbetskläderna, vaskade av mig lite kvickt i det iskalla vattnet och stöp i säng. Men inte den här fredagen.

Fixa tak på "Happy Hour"

Om det som ryktet gör gällande var sant innebar det en jättechans icke att försitta. Jag visste nämligen att Ro-

tary byggde tak. Gratis! Så istället för sänghalmen svidade jag kvickt om till den enda klänning jag ägde, bytte jympadojjorna mot högklackat och drog iväg till FN:s "Happy Hour" som går av stapeln varje fredag efter jobbet. Killarna från Rotary skulle med all säkerhet vara där.

Tanken var ju att fixa lite kontakter till barnhemmet. Kanske de här killarna kunde bidra med en hel del som inte kostar oss någonting. Laholmsinsamlingen hade precis nått sitt mål på 30 000 kronor, och det var inte tillräckligt i och med att projektet hade ändrats.

Bygga nytt en möjlighet

När "Nunnehögkvarteret" i Indonesien hade fått reda på att det nu inkommit c.a. 3 000 US-dollar till barnhemmet väcktes genast nya planer. I stället för att renovera det befintliga huset i Becora, bestämde man sig nu för att bygga nytt. Skälen till detta var många, men framförallt två: för det första var det gamla huset alldeles för litet för att hysa 60 barn, och för det andra låg det i ett mycket farligt område, med skottlossningar var och varannan natt. När de berättade om sina planer för mig kände jag mig först lite tveksam - jag kunde ju inte lova mer pengar från Laholm och jag undrade om de hade fler bi-

dragsgivare. Men tillsammans verkar vi klara av det - tillsammans ser det ut som om barnen snart kan flytta in ett säkrare och mer hälsosamt hus.

Drinkar och takbygge

Efter att jag bjudit på några drinkar och kallpratad med Richard Scott, som var ansvarig för Rotarys projekt i Östtimor, gick jag rakt på sak: "Hörrdudu, Richard, skulle inte ni kunna bygga ett barnhem för mig i Dili?" Nja, så enkelt var det inte, eftersom Rotary endast bygger tak, förklarade han för mig. Men när kvällen var slut, fötterna ömmade och ännu en tidig morgon väntade för mig hade jag fått mitt tak.

Och 60 myggnät har den franska organisationen AMI bidragit med, UNHCR har skänkt bestick och tallrikar, mina kompisar Guhlan och Ma'an från Pakistan sätter upp elsystemet, och Balkees, som arbetar som sjuksköterska kommer att lära dem första hjälpen. De sista veckorna i Östtimor gick åt att arrangera för det nya stället för barnen och jag utnyttjade varenda kontakt jag hade.

Hon lyser av stolthet

Det var särskilt en eftermiddag jag minns med glimten i ögat. Jag hade kommit till Dili på morgonen och jag hade möten med några tänkbara donatorer. Det var fruktansvärt varmt och svettigt, och när mitt andra möte inte resulterade i någonting gick jag modlöst tillbaka till syst-rarna.

De välkomnade mig med öppna armar, serverade mig lunch och beordrade mig en timmes vila innan jag gav mig ut igen. Jag hade knappt hunnit sluta ögonen förrän jag hör ett mystiskt ljud vid dörren. "Tusan också!", tänker jag. Jag orkar inte med hundar, kackerlackor, skorpioner eller ve och fasa ormar. Därför ligger jag kvar på sängen och skriker på svenska: "Försvinn äckliga kryp!" Då rasslar det till och jag hör barfotaspring som försvinner bort i korridoren. Jag smyger nyfiket ut och tittar efter vad som är i görningen. Det är lille Mario, som nu nästan har blivit ett år äldre, och inte längre är livrädd för mig. Han har stannat längst bort i korridoren och tittar på mig med Nalle Puh på armen, som syrran skickat. Han vill visa mig något, och jag följer med honom ut till barnens rum. "Iha-ne'e", säger han och pekar mot garderoben som är fylld till bredden med skor, kläder och skolväskor. "Diak liu" - jättebra - säger han och hoppar jämfota. När vi sedan sitter och fikar berättar Madre Petronella för mig att de sparat det mesta av kläderna till skolstarten om en vecka. Hon lyser av stolthet, som om hon verkligen vore barnens riktiga mamma, och berättar att barnen kommer att vara hela och rena och ha fina kläder när de nu går tillbaka till skolan.

Toalettstol, ett dagsverke

Detta ger mig energi, och jag störtar ut i Dilis brännande hetta igen. När kvällen kommer har jag bara lyckats raggat upp en toalettstol och när jag återvänder vid sextiden brister vi alla ut i gapskratt! Där står jag vid dörren, röd i ansiktet, svetten rinner, med en toastol i famnen.

Bygget har påbörjats

Tack vare Laholmsinsamlingens 30 000 kr kunde syst-rarna köpa en tomt, plana ut marken, bygga ett staket och täcka hälften av kostnaderna för att dra in vatten. Visst saknas det fortfarande pengar, men det är av mycket stor betydelse att bygget kunde påbörjas innan andra bidragsgivare blev aktuella. För det är ju tyvärr så det fungerar: kan du inte visa upp att du har påbörjat ett projekt, kan du inte heller räkna med att få pengar. Nu har vi startat, och redan har andra organisationer visat intresse för att vara med och stödja projektet. Nunnehögkvarteret från Indonesien har skickat dit Madre Cipriana som kommer att överse byggandet, och det är hon som har ansvar för pengarna.

Fortsatt stöd självklart

Östtimorkommittén fortsätter givetvis att stödja barnhemmet på alla sätt. Det mest akuta är givetvis att få det nya stället färdigt så fort som möjligt, men vi tycker också det är viktigt med kontinuerliga kontakter oss emellan. Ett praktexempel på detta är Veingebarnens varma gest - att skicka egenhändigt ritade vykort med foto och hälsningar på tetum till barnen. Det var en stor stund för mig att få överlämna dessa, och ni kan inte ana hur roligt barnen tyckte det var! Tack så mycket.

Jag vill, å barnhemmets och Östtimorkommitténs vägnar tacka alla de som skänkt pengar till Laholmsinsamlingen.

Ann Larsson.

**Ge ett bidrag till Östtimorkommitténs barnhem i Becora, Dili.
Sätt in en slant på Östtimorkommitténs postgirokonto:
18192-5**

Östtimoreser besöker Sverige

Eusebio Guterres, advokat från LAIFET (Labour Advocacy Institute for East Timor), och Felismina da Conceicao från FOKUPERS (Communication Forum for East Timorese Women), besökte Sverige i slutet av maj.

De båda hörde till den grupp av fem östtimoreser som var inbjudna till Finland av Committee of 100 i maj.

Östtimorkommittén var värdar för Eusebios och Felisminas besök, som omfattade möten med Caritas Sverige, riksdagsledamöter, LO-TCO:s biståndsnämnd samt Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet. Dessutom talade de på Östtimorkommitténs öppna medlemsmöte den 31 maj.

Utbildning prioriteras

Eusebio, som har studerat i Indonesien och är medlem i National Council, grundade och organiserade LAIFET i syfte att arbeta för arbetarnas rättigheter. Ur LAIFET bildades i februari i år TLTUC (Timor Lorosae Trade Union Confederation). TLTUC omfattar åtta förbund: sjuksköterskor, läkare, lärare, byggnadsarbetare, snickare, hamnarbetare, elektriker samt slutligen hotell- och restauranganställda respektive bönder. Man prioriterar utbildning, eftersom arbetarna har bristande kunskaper om arbetslagar. TLTUC arbetar även med yrkesutbildning för att skapa arbetstillfällen. Barnarbete, som är ett stort problem p.g.a. de många föräldralösa barnen, är ett annat verksamhetsområde.

Eusebio berättade vidare att universitetsutbildningen kommit i gång igen och att utbildningen är kostnadsfri. Han uppgav också att den höga arbetslösheten i Östtimor och bristen på yrkesutbildning bland flyktingarna i Västtimor gör det svårt att repatriera dem.

Stöd till kvinnor

FOKUPERS har fyra avdelningar, vilka är ansvariga för stöd till kvinnor som drabbats av våld, för utbildning, för kampanjer med hjälp av radio och seminarier m.m. samt för administration. Man hjälper kvinnor som drabbas av våld i hemmen, änkor och f.d. politiska fångar. FOKUPERS stöder även kvinnor i avlägsna områden och studenter, ger logi åt änkor och uppmuntrar kvinnor att delta i politiken.

Vid frågestunden talades det framförallt om hur skev den "konstgjorda" ekonomin är i Östtimor och Dili just nu, beroende på de många internationellas närvaro. Arbetstillfällena i Östtimor är nu centraliserade till Dili.

Detta gäller bl.a. hotell- och restaurangbranschen samt byggnadssektorn. Arbetstillfällen behöver därför skapas inom jordbruket. Jordbruksprojekt i avlägsna områden angavs som ett exempel på en småskalig insats värd att stödja. Det kom fram att ett problem inom jordbruket nu är distributionen av lokala grödor från landsbygden till städerna.

Engelska ett måste

Att det krävs kunskaper i engelska för att erhålla arbete i Dili är ett problem för de allra flesta människor. Många affärer och restauranger ägs av människor från Australien och Singapore, vilka också bygger hotellen. Utlänningar och östtimoreser lever alltså i två vitt skilda ekonomier. Eusebio berättade t.o.m. att han inte ens kunde få vatten i restauranger som vänder sig till utlänningar!

Planer för framtiden

Turism kan på 5-10 års sikt bli en inkomstkälla för Östtimor. Även fisket utgör en potentiell inkomstkälla. Fisket bedrivs nu med små fiskebåtar för privat konsumtion. Det finns en plan för att återplantera skog utarbetad av eko-organisationen Haburas. Ett problem för att genomföra skogsplanteringen är kontakterna med regeringen. Och för närvarande har jordbruket och utbildningen högre prioritet än skogsplantering.

Östtimor erhåller stöd från EU via Världsbanken för att bygga upp skolorna. Det råder brist på stolar, tavlor och böcker.

Att det är dyrt att använda Internet försvårar också utbildningen. Få av de exiltimoreser som kan bidra till uppbyggnaden har hittills återvänt.

Utbildning inför valet

Nu pågår utbildning av väljarna inför valet till en konstituerande församling den 30 augusti. Många väljare känner ej till vad konstitutionen kommer att innebära. Det nämndes att försvaret av religiösa minoriteter, d.v.s. protestanter och muslimer, måste skrivas in i konstitutionen. Detta skall ses i ljuset av de strider som regelbundet blossar upp i Indonesien mellan kristna och muslimer. Stor oro uttrycktes över vad som skall hända i Indonesien om Abdurrahman Wahid ersätts som president av Megawati Sukarnoputri. Hon motsatte sig ju aktivt Östtimors självständighet och har goda kontakter med militärmakten.

Gabriel Jonsson

Hållbar utveckling viktigt för diplomat från Östtimor

Så är alltså Östtimors första demokratiska val överståndet och det är dags att gå vidare. Ett land slaget i spillror ska försöka resa sig och gå vidare; i praktiken börja från år noll.

För att inte ersätta det koloniala beroendet av i tur och ordning Portugal och Indonesien med ett nytt totalt beroende av ev. välvilligt inställda givarländer och starka grannar krävs en fungerande ekonomi. Att det finns olja i det s.k. Timor Gap är kanske det första man tänker på i det sammanhanget, och Östtimor har också tillförsäkrat sig en rätt till 90% av fyndigheterna där i förhandlingar med Australien. Olja kan ses som en snabb lösning på akuta ekonomiska problem, men kan också i sig innebära en rad långsiktiga problem, tex vad gäller miljön och beroende av utländska oljebolag. I Östtimor finns sedan gammalt en kaffeproduktion av hög kvalitet men i jämförelse med andra kaffeproducerande länder ringa kvantitet; denna produktion är dock mer eller mindre lamslagen av de senare årens oroligheter.

Möjlighet att välja

Just situationen att man tvingas börja från början innebär paradoxalt nog en möjlighet att välja inriktning på den ekonomiska utvecklingen som inte existerar på samma sätt inom redan fastlagda strukturer. (Jag åsyftar naturligtvis här enbart interna politiska/ekonomiska beslut på Östtimor, omvärldens påtryckningar lär bli svåra att vifta åt sidan om "tunga" ekonomiska intressenter är inblandade).

Samarbete med Sverige

Allt detta är utgångspunkten för det tänkande som genomsyrar Abel Guterres och andras funderingar om sitt hemlands framtid. (I skrivande stund läser jag ett uttalande från Mari Alkatitri som efter det för Fretilin lyckosamma valresultatet uttalar sig i ordalag som är snarlika den politiskt obundne Abels). Abel Guterres har bott i Melbourne sedan 1976 och bl.a. försörjt sig som busschaufför; men han har också i åtta år varit officiell representant för CNRT i Australien och Nya Zeeland. Ni som har sett filmen *Death of a Nation* har sett honom där. Abel har genomgått en ettårig utbildning som diplomat på Trinity College i Oxford och kommer förmodligen att hamna som ambassadör i Canberra då Östtimor fått sin formella självständighet. Under sin tid i Oxford kun-

de Abel inte undgå att bli påverkad av nyheterna och debatterna om galna-kosjukan. I den engelska debatten nämndes från och till Sverige som ett föregångsland vad gäller miljöfrågor. Det må vara hur det vill med den saken, Abel drog i alla fall öronen åt sig och kontaktade undertecknad med förfrågan om det gick att arrangera ett möte med någon svensk politiker/miljöexpert som var villig att diskutera möjligheten av ett östtimoresiskt/svenskt samarbete vad gäller miljöaspekterna av den framtida östtimoresiska utvecklingen. I samma veva fick undertecknad också en inbjudan till ett Östtimorkommittémöte där miljöpartisten Marianne Samuelsson skulle berätta om sitt besök på Östtimor. Ett sammanträffande som verkade för bra för att inte omvandlas till ett möte mellan de tu.

Gemensamma intressen

Marianne Samuelsson ställde också, trots ett synnerligen hektiskt program, mycket välvilligt upp på att träffa Abel under dennes korta besök i Sverige under början av sommaren. Under ett par timmars tid diskuterades vid ett lunchmöte i Göteborg Abels visioner om en "sustainable development" och hur, och på vilken nivå, Sverige skulle kunna bidra. Av naturliga skäl, båda möttes på eget bevåg, så "spånade" man mest på olika idéer, men man enades om att det finns gemensamma intressen och att möjligheterna skulle uttrönas.

Kvalitetskaffe

Abels grundtanke i resonemanget var att man inom den östtimoresiska kaffeproduktion (som samtalet mycket kretsade kring) inte *kan* konkurrera med omvärlden vad gäller kvantitet, och inte *vill* konkurrera med usla förhållanden för de anställda. Återstår alltså kvalitet - östtimors kaffe har bland kännare alltid räknats bland de allra förnämsta sorterna - och en strikt genomförd miljövänlig produktion i kombination med rättvisa förhållanden inom denna. Abel påpekar att han inte är någon naiv idealist; han tror däremot på den kommersiella möjligheten att på ovanstående sätt skapa ett "namn" som i sig kommer att vara ett attraktivt försäljningsargument för en produkt som förmodligen kommer att bli dyrare än många konkurrenters.

Personligen anser jag att de mångåriga pinsamheterna kring den svenska vapenexporten till Indonesien - frånsett en internationell solidaritet som borde vara självklar

i vilket fall som helst - talar för en kraftfull svensk satsning på något som skulle kunna innebära en positiv, långsiktig utveckling mot ekonomiskt oberoende för Östti-

mor.

Gudmund Jannisa

Östtimorkommitténs medlemsmöte

Östtimorkommittén ordnade den 12 november ett öppet medlemsmöte på 10-årsdagen av Santa Cruzmassakern i Dili. Mötet var välbesökt.

Mötesuttalandet (se sid 30) lästes upp, till stöd för sanning och rättvisa i Östtimor. Uttalandet skickades efter mötet ut till medierna och riksdagspartierna. En tyst minut hölls för att hedra offren för massakern.

Ann-Sofie Roberntz och Ann Larsson talade därefter om sina erfarenheter som valarbetare i samband med valet till en konstituerande församling den 30 augusti. Ann-Sofie, som i det sydvästra Covalima-distriktet började med att visa diabilder. Senare visade Ann, som arbetade i Östtimors andra största distrikt, Baucau upp de timoresiska tygerna *tais*, affischer och valmaterial.

Långa arbetsdagar med folkbokföring

Ann Larsson kom till Östtimor i januari som volontär utskickad av Östtimorkommittén med uppdrag att arbeta för East Timor Human Rights Center men hon började i april arbeta för UNTAET. Under de första månaderna arbetade Ann med den stora folkbokföringen man beslutat om i National Council. Det var ett krävande arbete: 14 timmar per dag sex dagar i veckan! Men samtidigt lärde hon känna Östtimor mycket väl genom arbetet och kunskaperna i tetum kom väl till användning.

17 år för att få rösta

Två pojkar som får vänta några år på rätten att rösta

Ann arbetade i sub-distriktet Laga, som ligger i distriktet Baucau. Arbetet gick bl.a. ut på att besöka byarna efter att först ha rådgjort med byhövdingarna - *liurai*. Eftersom byarna var baserade på klaner och ej på geografi var arbetet besvärligt. Till sin hjälp hade hon dator, skrivare och CD-brännare för att skriva ut ID-kort och dela ut direkt, på plats, till folket. Alla över 16 år registrerades och fick egna ID-kort, men det var bara de som var över 17 år den 23 juni som fick rösta. Genom att det datasystem som Tyskland hade skänkt inte fungerade särskilt bra, blev underlaget för röstlängderna dåligt. Den 23 juni var registreringen klar. Därefter började Ann arbeta som oberoende valkommissionär.

Ann-Sofies presentation

Ann-Sofie genomgick utbildning i Australien innan hon åkte till Östtimor. Vid ankomsten i Dili fick hon som valarbetare tillgång till bil, vilket var en förutsättning för arbetet. I Covalima-distriktet finns p.g.a. närheten till Västtimor, där pro-indonesiska milisgrupper fortfarande befinner sig, många kontrollstationer och utländska soldater. Soldaterna var oroliga för att milisgrupperna kommer att attackera Östtimor om FN-trupperna dras bort.

Viktig valutbildning

Ann-Sofie arbetade i ett sub-distrikt tillsammans med en ex-militär från Belgien. Östtimoreserna såg positivt på den utländska militära närvaron genom att den skapade förtroende för att valet skulle kunna hållas under fredliga former. Ett problem var att tolk först saknades men det löstes snart. Material fanns för att genomföra den så viktiga valutbildningen, som var första steget i valprocessen. Det var dock svårt att nå ut med informationen, eftersom generatorer för TV och video ofta saknades i början. Genom arbetet fick Ann-Sofie kontakt med både kvinnoorganisationer, lärare och präster. Gudstjänster var tillfällen att nå ut med information till stora grupper.

Svåra ord att förklara

Under valutbildningen besökte Ann-Sofie byarna i Covalima och kom på så sätt folket nära. Intresset för valutbildningen var stort. Under arbetet fick hon mycket kon-

takt med de lokala vice valkommissionärerna med deras goda lokalkännedom. Det var svårt att förklara ord som demokrati och frihet, vilka i praktiken var okända begrepp. Partiaffischer användes under valutbildningen. Under den så kallade "Exhibition & Challenges"-perioden lades de preliminära röstlängderna fram, vilka de röstberättigade sedan fick möjlighet att kontrollera. Ann-Sofie försökte få lokalanställda och tolken att ta hand om valutbildningen för att överföra kunskap och garantera att budskapet gick fram. Ann-Sofie menade att många UN-TAET-anställda hade fördomar om östtimoreserna. Hon betonade att folket kände en påtaglig glädje och var stolta över att Östtimor är på väg mot självständighet.

Högt valdeltagande

Rekryteringen av lokala valföretagare som skulle arbeta under själva valdagen försvärades av lokala konflikter mellan folk. Ann-Sofie strävade efter att uppnå en bred folklig representation. Ett budskap som var svårt att nå fram med var jämlikhet mellan könen. Ann-Sofie, liksom Ann ansvarade för tre valstationer och rekryteringen till dessa. Det fanns dubbelt så många valstationer nu som under folkomröstningen den 30 augusti 1999. Valdeltagandet var nu 93%, trots att det inte var obligatoriskt att rösta. Det var svårt att rekrytera folk - särskilt kvinnor. Ann-Sofie gick efter rekommendationer, eftersom hon själv inte visste vilka som var lämpliga. Lärare, kvinnor och valarbetare från 1999 var de som rekommenderades. Valarbetarna fick tio amerikanska dollar per dag, medan en normal dagslön är tre dollar per dag.

Nervöst inför valdagen

Valet genomfördes väl. Både Ann och Ann-Sofie var dock nervösa eftersom lokala valarbetare inte kom i utsatt tid i gryningen. Det var feststämning på valdagen. Ett problem var att röstlängderna var ofullständiga: 20% av de röstberättigade tillkom på valdagen. Den största kritiken mot valet som kom från internationella observatörer, bestod i att 5.6% av rösterna ogiltigförklarades. Ann-Sofie berättade att en del av valutbildningen var att lära människor hålla i pennor för att markera en av 21 möjliga i den nationella valkretsen och något färre i distriktsvalet. Vid valet användes även spikar (!) för att på valsedlarna markera vilket parti man röstade på.

I valet hade man två röster: en för den nationella valkretsen, en för ett av de 13 distrikten. 88 platser stod på spel. Båda partikandidater och oberoende kandidater konkurrerade om dessa. Ann menade att valet därför var för komplicerat för många. Det fanns ingen oro för våld i

samband med valet under valrörelsen. Valkampanjen gick lugnt till. I valkampanjen uttalade sig alla 16 partier för presidentstyret medan oenighet rådde i språkfrågan. Ann poängterade att den konstituerande församlingen kan enligt vallagen omvandlas till Östtimors första parlament.

Svenska journalister

Det sades att inga opinionsundersökningar var tillåtna under valrörelsen. Ann påpekade att de fyra svenska journalister som bevakade valet följde det från Dili, något som hon tyckte var tråkigt. Journalisterna hade säkert fått andra perspektiv på valet om man orkat ge sig ut på landet också, sade Ann. Det råder nu livsmedelbrist i Östtimor. Det är viktigare att tillgodose primära behov än att återuppbygga efter förstörelsen i Covalima, där folk blev bestulna på allt. Många människors anhöriga dödades i massakern i Suai efter folkomröstningen. Chocktillståndet består alltsedan dess, även om FN-närvaron nu skapar trygghet. Som en följd av den stora utländska närvaron finns det nu både supermarknader och diskotek i Dili medan det bara finns en restaurang i Baucau.

Godkänd insats av FN

FN-insatsen kan på det hela taget sägas ha fungerat väl men ett problem i samband med valet var att reglerna ofta ändrades. Ann-Sofie menar att FN borde vara striktare med droger och prostitution. När det gäller relationerna mellan de FN-anställda och lokalbefolkningen betonade Ann svårigheterna att jämföra löner för FN- och lokalanställda. Man får ju inte FN-personal att arbeta utan att ge betala bra. Ann-Sofie påpekade också att vissa FN-anställda sökte göra karriär under sin vistelse i Östtimor och menade att valet hade kunnat effektiviseras. Ann hade blivit imponerad över FN-styret, eftersom den under två byggt upp en ny administration och återuppbyggt infrastruktur så som vägar och elektricitet från grunden.

Nytt barnhem

Hon berättade också om barnhemmet där hon först bodde att de 30.000 kronor som insamlingen i Laholm gav utgör en grundplåt till ett nytt barnhem. Merparten av de böcker och kriter m. m. som samlades in kom fram. Sammanfattningvis gav mötet en god bild av Ann och Ann-Sofies arbete samt den aktuella situationen i Östtimor.

Gabriel Jonsson

ÖT's grundlag snart klar

Östtimors grundlag snart klar att sjösättas

Den 30 augusti valdes den 88-man starka församlingen som fick 90 dagar på sig att skriva en grundlag för Östtimor. Den 15 december skulle arbetet vara klart, men sköts i dagarna upp till den 25 januari.

Språkliga band

Varje dag passeras nya artiklar genom den konstituerande församlingen. Bland annat stärks bandet till den portugisisktalande världen genom artikel nio, som stipulerar att "Östtimor skall fortsätta behålla sina starka band med de

Pojke håller ÖT's flagga

länder som har portugisiska som officiellt språk".

Skydd för minoriteter

Artikel 12 separerar staten från kyrkan och skyddar religiösa minoriteter, och artikel 13 säger att portugisiska och tetum blir de officiella språken i landet, samt att staten skall ansvara för att bevara och utveckla minoritetsspråken i landet, såsom makassa'e.

Diskriminering ?

I mitten av december debatterades artikel 16 i två hela dagar, och det var en het debatt som handlade om vilka diskrimineringskyddet skall gälla för. Förslagen som lyder:

"Ingen skall diskrimineras på grund av färg, ras, kön, sexuell orientering, etnisk bakgrund, social eller ekonomisk status, politisk eller ideologisk övertygelse, religion, utbildning eller fysisk och psykisk hälsa."

Efter den heta debatten byttes "sexuell orientering" ut mot "marital status", som kan översättas med civilstånd. Bakslag för homosexuella i katolicismens Östtimor.

Ann Larsson

Kampen för självständighet

The East Timor Question: The Struggle for Independence from Indonesia är den viktigaste boken om Östtimor.

Boken, som finns att låna på Stockholms stadsbibliotek och Utrikespolitiska institutet, är redigerad av Paul Hainsworth och Stephen Mc Closkey, ordförande respektive sekreterare i East Timor Solidarity Campaign på Nordirland. Stephen ger i det inledande kapitel en kort och koncisk bakgrund till Östtimorkonflikten och dess utveckling.

Ögonvittnesskildringar

Historikern Peter Carey beskriver därefter sitt besök i Östtimor år 1997. Carey och hans son blev under en bilresa stoppade av svartklädda soldater ur de beryktade Kopassus-förbanden. Men tack vare att de färdades med en välkänd timoresisk präst och att de var väntade i nästa by klarade de sig väl ur situationen: detta hade knappast

gällt för timoreser. Carey skriver att hans mest nedslående intryck av Östtimor var den allstädes närvarande indonesiska militären, som kontrollerade samhället på alla nivåer.

Brittiska stridsplan

Journalisten Hugh O'Shaughnessy besökte Östtimor f. f. g. 1991, uppgivande sig vara "konsult." Han lade snart märke till östtimoresernas stora fruktan för indoneser och fick under sitt veckolånga besök bekräftelse på att informationen om Östtimor han hade fått i London var riktig. Han skriver om sitt besök 1995 att han då såg i Storbritannien tillverkade Hawkplan användas. Det var dock först i september 1999, som den brittiska regeringen erkände att dessa hade använts i Östtimor.

Brittiskan Maureen Tolfree, syster till Brian Peters - en av de fem mördade journalisterna i Balibo den 16 oktober 1975 - skildrar gripande sin 25-åriga kamp för att få

klarhet i omständigheterna kring hans död. Hon kritiserar skarpt australiska och brittiska regeringars spel för att undanhålla sanningen bakom Balibo-morden, mord vilka faktiskt var kända redan då de ägde rum.

Arvet från Suhartoeran

Carmel Budiardjo från TAPOL Indonesian Human Rights Campaign ger en översikt över Suharto-eran 1966-1998. Efter Suhartos fall började offer för övergrepp samt MR-grupper ställa krav på undersökningar av begångna brott och på en rättegång mot Suharto för korruption. Enligt Carmel är demokratin i Indonesien i sin linda och den har mycket att kämpa mot till följd av det sociala och ekonomiska kaos Suharto lämnade efter sig.

Fretilin smutskastat

Estevao Cabral, Fretilins representant i Storbritannien, skriver om Indonesiens propagandakrig mot Östtimor. Detta började före invasionen 1975 i syfte att smutskasta Fretilin och att legitimera en invasion. Pressen var hårt censurerad under hela Östtimor-konflikten, varför de flesta indoneser var ovetande om den. Vissa indoneser presenterade sin egen version av läget i Östtimor i utländsk press. Några utlänningar - bl.a. Australiens f.d. premiärminister Gough Whitlam - förmåddes skriva artiklar som återspeglade den versionen. Cabral anger kommunistfobi som ett återkommande propagandatema och avslutar med att studera en artikel om Xanana Gus-

Brittiska stridsplanet Hawk

mao i *Far Eastern Economic Review* från 1995.

Tre av de kvinnor ur plogbillsrörelsen som 1996 demonterade ett brittiskt Hawkplan för export till Indonesien skildrar levande sin aktion. Bakgrunden var att allt tidigare arbete för att stoppa exporten hade misslyckats. De förberedde sig minutiöst inför aktionen som förlöpte utan att de blev upptäckta: först efter att de hade ringt upp journalister kom säker-

hetsvakter. Kvinnorna ställdes inför rätta men blev frikända för sin aktion.

Storbritanniens, USA:s och Australiens pro-indonesiska politik

Paul Hainsworths bidrag tar upp labour-regeringens utrikespolitik efter valsegern 1997. Det fanns förhoppningar om att labour-partiet skulle implementera sin utlovade "etiska utrikespolitik" som bl.a. omfattade respekt för mänskliga rättigheter. Men kort tid efter valsegern beviljades exportlicenser för Hawkplan med motiveringen att de hade godkänts av den konservativa regeringen. 64 exportlicenser godkändes under det första regeringsåret.

USA:s hållning

Charles Scheiner från East Timor Action Network skriver om USA:s stöd för ockupationen. Först efter Santa Cruz-massakern 1991, som utfördes med amerikanska M-16 gevär, började politiken förändras. Kongressen antog lagar för att stoppa utbildningen av indonesisk militär i USA och för att begränsa vapenexporten till Indonesien. Scheiner menar att denna nya politik bidrog till att möjliggöra folkomröstningen den 30 augusti 1999.

Jim Aubrey, talesman för Australians for a Free East Timor, belyser hur Australien tog Indonesiens parti i Östtimor-konflikten och förklarar detta med oljan i Timor-havet. Premiärminister Gough Whitlam deklarerade 1974 att "Östtimor var för litet för att bli självständigt och att landet skulle sakna ekonomisk bärkraft." Den pro-indonesiska politiken förändrades först i och med utvecklingen i Indonesien efter Suhartos fall. Enligt Aubrey borde Australiens delaktighet i Östtimors tragedi öppet undersökas.

Irland och Östtimorfrågan

Irlands politik i Östtimorfrågan är nästa tema. Tack vare Portugal hade Östtimor kommit upp på EU:s agenda. I Irland fick Östtimorfrågan en högre profil genom att East Timor Ireland Solidarity Campaign bildades efter Santa Cruz-massakern. EU lade fram en gemensam politik i Östtimorfrågan, som bl.a. gick ut på att den måste lösas på basis av internationell lag, precis innan Irland blev ordförandeland andra halvåret 1996. Ordförandeskapet förhindrade vissa mer radikala irländska initiativ men förslaget om bistånd till NGO:s gick igenom.

Likhet med Västsahara

Pedro Pinto Leite, generalsekreterare för International Platform of Jurists for East Timor, jämför konflikterna i Västsahara och Östtimor. En likhet är att omvärlden av ekonomiska och politiska skäl tagit Marockos respektive

Indonesiens parti i dem. Men medan Portugal engagerat sig aktivt för Östtimors självbestämmanderätt, har Spanien varit mera försiktigt i Västsaharafrågan p.g.a. de omtvistade spanska enklaverna Ceuta och Melilla i norra Marocko. Pedro menar att båda konflikterna visar att FN inte kan agera effektivt utan stöd från de viktigaste medlemsländerna.

Följande kapitel diskuterar hur omvandlingen i Sydafrika kan ge lärdomar åt Östtimor. Kontakter förekom mellan länderna efter det att Nelson Mandela blev president 1994 och Mandela träffade Xanana Gusmao i Jakarta 1997. Intressant är att biskop Belo har uttalat sig för att en sannings- och försoningskommission skall upprät-

tas även i Östtimor.

Civilsamhället avgörande för intervention

Paul Hainsworth skriver till sist om utvecklingen i Östtimor 1998-1999. Östtimor var nu en belastning för Indonesien, men slutet på ockupationen blev allt annat än lugn. Hainsworth menar att det globala civilsamhället genom att fördöma våldet spelade en avgörande roll för omvärldens intervention i kaoset efter folkomröstningen. Sammantaget är boken mycket läsvärd genom att den mångsidigt belyser Östtimor-frågan.

Östtimorhearing i Riksdagen

Östtimorkommittén ordnade den 19 september en politikerhearing i riksdagen. Syftet var att låta partierna presentera sin politik i Östtimorfrågan.

Östtimorkommitténs motionsförslag om försoning, sanning och rättvisa respektive bistånd samt ett antal frågor hade skickats ut som underlag. I hearingen deltog Marianne Andersson (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Margareta Cederfelt (m), Kent Härstedt (s) och Berit Johannesson (v).

Karl-Göran Biörsmark

Partiernas Östtimorpolitik

Marianne Andersson förklarade att Östtimor ingår i partiets strategi för internationellt samarbete och bistånd. Hon betonade att det gäller att ej lämna Östtimor åt sitt eget öde och att stöd behövs under övergången från ockupation till demokrati.

Utländskt stöd får ej skapa korruption. Missförhållanden som prostitution måste stoppas.

Karl-Göran Biörsmark betonade hur viktigt det är med bistånd till Östtimor.

Margareta Cederfelt underströk att det nu gäller att blicka framåt för att stödja en demokratisk utveckling i

Margareta Cederfelt

landet.

90 miljoner till ÖT

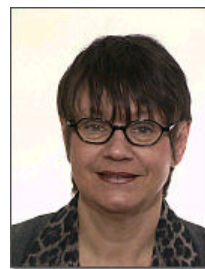
Kent Härstedt berättade att Sveriges bistånd till Östtimor ökat och under de närmaste åren uppgår till 90 miljoner kronor. Hälften av det nuvarande biståndet går till UNTAET, vilket Kent menar underlättar uppbyggnaden av en administration på Östtimor. Socialdemokraterna har goda relationer med Östtimor - Kent hade nyligen träffat José Ramos-Horta på Socialistinternationals möte på Nya Zeeland. Enligt Kent är det möjligt med partistöd till Östtimor. Kent betonade att försoningsprocessen måste stödjas för att stabilitet skall kunna uppnås. Det är viktigt med stöd till civilsamhället för att främja respekten av mänskliga rättigheter och för att utveckla en fungerande administration. Han berättade att UD och Sida arbetar med handelsrättslagstiftning i Östtimor. Kent menar att flyktingfrågan är viktig och sade att svenskt bistånd ges till FN:s flyktingkommissarie, UNHCR. Sverige kan bidra till att EU-stöd kanaliseras till Östtimor.

Kent Härstedt

Skynda långsamt

Berit Johannesson underströk att det gäller att ej ha det för brättom i nuläget - att val har hållits innebär ej automatiskt att det råder demokrati. Infrastrukturen och civilsamhället måste utvecklas för att få till stånd en demokratisk utveckling. Försoningsprocessen i Östtimor är viktig. De

Berit Johannesson

skyldiga till övergrepp mot de mänskliga rättigheterna måste dömas. Korruption måste bekämpas genom att rimliga löner betalas ut. Det gäller att utveckla Östtimors naturresurser och att få i gång en självgenererande utveckling. Kvinnor måste dras in i landets utveckling och prostitutionen stoppas.

Livlig diskussion

Efter de inledande presentationerna följde en livlig diskussion om bistånd till Östtimor och om motionsförslagen. Det betonades att det är nödvändigt att skapa en fungerande administration, för annars kommer samhället i sin helhet ej att fungera. Och ett fungerande näringsliv är i sin tur en förutsättning för demokrati i Östtimor. Sverige har tidigare erfarenhet av demokratibistånd och åtnjuter därmed förtroende på området.

Sverige kan bidra till den ekonomiska utvecklingen

genom att överföra kunskap. Östtimor betraktas nu internationellt som ett av de minst utvecklade länderna, vilket gör att landet i sin utrikeshandel åtnjuter s.k. nolltullar. Men landet möter nu hård konkurrens på världsmarknaden, även för den viktiga kaffeexporten. Det är oerhört viktigt att inkomsterna från utvinning av olje- och naturgastillgångarna kommer Östtimor tillgodo i stället för utländska oljebolag. Det betonades att det är viktigt att biståndet går till hela landet. Det kom fram att Östtimor behöver både bilateralt och multilateralt bistånd, men också att bilateralt bistånd kan medföra koordinationsproblem mellan biståndsgivare.

Sammanfattningsvis gav mötet en god inblick i partiernas Östtimorpolitik och man får hoppas att det kommer att resultera i aktivt svenskt stöd till upprättandet av världens nyaste självständiga stat.

Gabriel Jonsson

Östtimor i FN

Alltsedan jag år 1999 anslöt mig till datakonferensen etimor-private har denna gjort många lobbyaktioner, inte minst under våldsvägen efter folkomröstningen. Aktioner pågår alltjämt. I oktober ställde sig Östtimorkommittén bakom följande två aktioner.

Oro för flyktingfrågan

Östtimorkommittén undertecknade ett brev utarbetat av East Timor Action Network och Grassroot Internationals i USA till UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees).

Brevet tackar UNHCR för dess arbete med flyktingarna från Östtimor i Västtimor. Men brevet uttrycker även stor oro över att UNHCR genom beslutet att inte sätta upp ett nytt kontor i Västtimor och genom att undan för undan dra sig ur Östtimor försvårar att flyktingfrågan blir löst i ett läge, då det finns tecken på att en lösning är på gång.

Domstol upprättas

Tokyo East Timor Association (TETA) cirkulerade ett brev riktat till de 15 medlemsländerna i FN:s säkerhetsråd med krav på att dessa skall verka för att en internationell domstol upprättas på sitt möte om Östtimor den 31 oktober. Flera timoresiska NGO:s och biskop Carlos

Belo kräver att en internationell domstol upprättas. Således ställdes kravet i ett brev från deltagarna i konferensen "Justice and Accountability in East Timor," som hölls i Dili den 16 oktober, till säkerhetsrådets medlemmar. Mer än 60 östtimoreser från 15 organisationer deltog i konferensen. Cirka 20 personer skrev under brevet.

Krav på rättegångar

Bakgrunden till brevet från TETA är dels att FN länge var inaktivt i Östtimorfrågan och under folkomröstningen år 1999 lät Indonesien ansvara för säkerheten, dels att FN efter att folkomröstningen hölls intagit en vänta-och-se-attityd till indonesernas försäkringar om att landet på egen hand skulle döma de ansvariga för våldet. Men ingen av de ansvariga för våldet, vilka den indonesiska undersökningskommissionen namngivit, har ställts inför rätta. UNTAET har också varit oförmöget att reda ut brott begångna under år 1999. Samarbetet mellan UNTAET och Indonesien i brottsfrågor har ej heller fungerat. Till detta skall läggas att upprättandet av en internationell domstol skulle hjälpa östtimoreserna att uppnå rättvisa och försoning. I brevet ställs krav på att domstolen skall undersöka brott mot mänskligheten under hela ockupationsperioden 1975-1999. Krav ställs också på stöd till rättsväsendet i Östtimor så att milismän på låg nivå kan ställas inför rätta.

UNHCR

Viktiga brev till FN

Kommittén undertecknade brevet som skickades till säkerhetsrådets fem permanenta och till de tio roterande medlemsländerna. Enligt rekommendation skickades brevet i "utbildningssyfte" även till diplomater från Bulgarien, Guinea, Kamerun, Mexico och Syrien. Dessa länder väljs nämligen in i säkerhetsrådet nästa år för en tvåårsperiod.

Internationell domstol

Ytterligare ett brev med krav på att en internationell domstol upprättas skickades av International Federation

for East Timor (IFET), i vilken Östtimorkommittén är en av de 37 medlemmarna. Brevet, som undertecknades av IFET:s FN-representant John Miller från East Timor Action Network, var ställt till FN:s generalsekreterare Kofi Annan. Kopior sändes för kännedom till Indonesiens och Portugals utrikesministrar, FN-ambassadörerna för säkerhetsrådets medlemsländer och internationella media. Förhoppningsvis kan de tre breven bidra till att FN äntligen tar steg för att upprätta en internationell domstol för Östtimor.

Gabriel Jonsson

Statsterrorism i Aceh

Upptäckningen av våldet i Aceh fortsätter. Betydligt fler än tusen människor - de flesta civila - har dödats i år. I augusti ägde ytterligare två massaker rum. I båda fallen pekar allt på att den indonesiska militären bär ansvaret. Allt fler personer som på ett eller annat sätt uttalat sig mot centralmakten i Jakarta har mördats, däribland rektorn för Acehs största universitet, flera parlamentsledamöter och civilsamhällesaktivister.

svar på en attack mot en militärpostering i närheten som GAM genomförde några dagar tidigare. Det är ett vanligt mönster att den indonesiska militären hämnas på oskyldiga civila när gerillan dödat indonesiska soldater.

Fler mördade

Tio dagar senare ägde en ny massaker rum i ett närbeläget distrikt. Indonesisk militär sökte igenom hus i jakt på vittnen till den första massakern. Nio pojkar och män fördes bort av soldaterna. Två dagar senare hittades de mördade.

Medlare dödades

Rektorn för Acehs största universitet erbjöd sig i början av september att medla i de sammanbrutna förhandlingarna mellan självständighetsrörelsen och den indonesiska regeringen. Två dagar senare sköts han ihjäl i sin bil av okända attentatsmän. Massor av soldater befann sig i området för att förbereda Megawatis besök, men ingen gjorde något för att gripa mördarna. Människorättsorganisationer, inklusive Human Rights Watch, har konstaterat att mordet inte hade kunnat ske utan inblandning av militären.

Flera parlamentariker i lokala och nationella församlingar har också mördats på liknande sätt, liksom otaliga aktivister inom mr-organisationer etc. Ingen har dömts för dessa brott och några arresteringar har inte gjorts. Det är uppenbart att det i praktiken råder straffrihet för politiska mord utförda av militären.

Vittnen pekar ut militären

Minst trettio människor mördades på en oljepalmsplantage i östra Aceh den nionde augusti. En grupp på cirka tjugo soldater bröt sig på morgonen in i arbetarbarrackerna och beordrade samtliga acehnesiska män att ställa upp sig på gården. Soldaterna kontrollerade deras identitet och alla som var etniska acehneser sköts ihjäl. En av männen bar på sin lille son. Både mannen och barnet dödades och modern som rusade ut för att ta hand om sitt barn sårades. Säkerhetsstyrkorna spärrade av området efter massakern och myndigheterna har inte genomfört någon oberoende utredning av brottet. Flera vittnen som vänt sig till människorättsaktivister har entydigt pekat ut den indonesiska militären som ansvariga. Förövarna talade inte ens acehnesiska. Den indonesiska militärens försök att skylla massakern på självständighetsrörelsen GAM saknar all trovärdighet. Förmodligen var massakern ett

Fler går till gerillan

Situationen i Aceh är nu så illa att området måste beskrivas som den för närvarande värsta krigszonen i Asien vid sidan av Afghanistan. Denna statsterror mot civilbefolkningen syftar förmodligen till att skrämja folk att inte samarbeta med självständighetsrörelsen. Sannolikt får den motsatt effekt, då allt fler ansluter sig till gerillan för att hämnas övergreppen.

Wahid tvingades backa

Abdurrahman Wahid

Abdurrahman Wahid motsatte sig inledningsvis militärens våld i Aceh och förespråkade en förhandlingslösning. I april tvingades han dock ge militären friare händer i kampen mot självständighetsrörelsen. Sedan dess har våldet ökat och förhandlingarna har brutit samman. Sex representanter för självständighetsrörelsen fängslades t o m

under pågående förhandlingar i juli. Detta uppenbara brott mot givna säkerhetsgarantier visar tydligt att den indonesiska sidan inte är intresserad av någon förhandlingslösning.

Megawati stöder militären

Till skillnad från Abdurrahman Wahid är Megawati Sukarnoputri helt på militärens linje och övergreppen lär fortsätta. Ett nytt erbjudande om "autonomi" lär inte tillfredsställa acehneserna som redan tidigare haft en speciell status inom Indonesien, något som under Suharto innebar att området betraktades som en speciell militärzon.

Megawati Sukarnoputri

Vilka är terrorister ?

I dessa dagar talas det naturligt nog mycket om terrorism och kampen mot densamma. Alla vill naturligtvis bekämpa terrorismen. Vad som är terrorism och vad som inte är det är dock omtvistat. Företrädare för stater som befinner sig i konflikt med folk i områden som vill bryta sig ur statsbildningen har en tendens att utpeka självständighetsrörelserna som terroristgrupper. Det är vad företrädare för den israeliska regeringen säger om sina palestinska motståndare. Vid en resa till Ryssland nyligen mötte jag samma attityder gentemot tjetjenerna. En turkisk professor avfärdade vid ett seminarium hela den kurdiska rörelsen som terrorister. På samma sätt argumenterade indonesiska parlamentsledamöter som jag mötte i Stockholm i slutet av september beträffande Aceh. De

menade att självständighetsrörelsen var en terroristorganisation och undrade hur jag såg på möjligheten att få dess ledare Hasan di Tiro som bor i Sverige utlämnad. Jag förklarade att självständighetsrörelsen knappast betraktas som en terroristorganisation och att det mig verkar inte finns några belegg för att gruppen genomfört några terrordåd (även om de naturligtvis också gjort sig skyldiga till övergrepp i den krigssituation som råder i Aceh). Däremot finns det klara bevis för att den indonesiska staten bär ansvaret för en stor mängd civilas död i Aceh och det är snarare detta våld som borde betraktas som terrorism. På samma sätt kan man se på Israels okkupation av palestinska områden, Rysslands krigföring i Tjetjenien och Turkiets brutala övergrepp mot kurderna. Terrorismen är ett enormt problem som måste bekämpas, men det är statsledd terrorism som skördat flest offer. Detta gäller inte minst den terror som USA direkt eller indirekt legat bakom runtom i världen – inte minst i den indonesiska övärlden.

Anders Uhlin

Östtimoruttalande från Solidaritetsrörelsen

Ett uttalande med krav på en internationell domstol för Östtimor lades fram vid presskonferensen som föregick Världsbankens givarmöte för Östtimor i Canberra 13/6-15/6 (jfr. Merdeka, nr. 14). Bakom uttalandet stod brittiska solidaritetsorganisationer såsom Catholic Fund for Overseas Development, Catholic Institute of International Relations och Tapol.

Uttalandet undertecknades av sammanlagt 45 organisationer från 21 länder. Bland undertecknarna fanns såväl solidaritetsorganisationer som kristna organisationer. Flera internationella organisationer - bl.a. International Platform of Jurists for East Timor - ställde sig också bakom uttalandet.

Från Sverige undertecknade Broderskapsrörelsen, Caritas Sverige, Förbundet för Kristen Humanism och Samhällssyn, Justitia et Pax-kommissionen, Kristna Fredsrörelsen, Örjansgården Agni samt Östtimorkommittén uttalandet.

Gabriel Jonsson

Theys Eluay mördad

64-årige Theys Eluay, en av Västpapuas mest framträdande ledare inom självständighetsrörelsen, har påträffats död. Han blev kidnappad, och hittades senare strypt i sin minibuss i ensligt bergsområde.

Theys Eluay kidnappades sent på kvällen lördagen den 10 november då han var på väg till sitt hem efter att ha ätit middag i provinshuvudstaden Jayapura. Han återfanns dagen efter strypt, bläslagen och med händerna bakbundna i sin kraschade minibuss. Vid kidnappningen lyckades Eluays chaufför fly och uppgav senare, enligt Sydney Morning Herald, att kidnapparna var icke-papuaner. Förövarna uppges ha försökt att få brottet att se ut som en trafikolycka genom att knuffa ner bilen mot en 50 meter djup ravin, men ett träd hindrade minibussen från att falla ned.

Upprörda papuaner

Theys Eluay död kommer med största sannolikhet att innebära att konflikten i Västpapua tilltar i styrka. Samma dag som mordet blev känt samlades ett par hundra av Eluays anhängare utanför hans hem i Sentani, fem mil utanför Jayapura. Den upprörda folksamlingen attackerade och brände bland annat ned affärer tillhörande indonesiska invandrare.

5000 i begravningståg

På måndagen, dagen efter upploppen, genomfördes ett fredligt begravningståg. Under en sex timmar lång vandring mellan Sentani och Jayapura anslöt sig allt fler sörjande med blomsterkransar och flera bar den västpapuanska flaggan Morgonstjärnan. Till slut deltog över 5 000 personer i processionen, vars mål var Eluays likkista som fanns placerad i centrala Jayapura.

Samtidigt som processionen genomfördes började motsägelsefulla uppgifter att nå ut. Enligt generalmajor Mahidin Simbolon, militär befälhavare för de indonesiska styrkorna i Västpapua, så blev Theys Eluay inte alls mördad, utan dog av en hjärtattack. Uppgifterna kom efter att den indonesiska polisens talesman Saleh Saaf i Jakarta inför journalister slagit fast: Det är uppenbart att mordet

Theys Eluay (i mitten) bakom galler

var överlagt. De väntade på honom på gatan och verkställde sedan planen. Men mordet verkar inte ha varit professionellt genomfört. Enligt Saaf var Eluays händer bakbundna och det fanns tydliga tecken på att han blivit strypt till döds.

En kontroversiell politiker

Theys Eluay var en kontroversiell politiker. Vid den FN-övervakade folkomröstningen i Västpapua 1969 var han en av de 1 025 utvalde papuaner som under hot om våld enhälligt röstade för att Västpapua skulle införlivas med Indonesien. Senare blev han medlem i Suhartos styrande parti, Golkar, och papuansk parlamentsledamot i Jakarta under flera årtioner. Efter Suhartos fall 1998 framstod Theys Eluay allt mer som en av den västpapuanska självständighetsrörelsens främsta ledare, och uppgav i intervjuer att han var redo att fängslas eller dö för sin övertygelse ett fritt Västpapua.

Fem gripna

Theys Eluay var ordförande i PPC (Papua Presidium Council) som, vid en stor papuansk kongress sommaren 2000, deklarerat Västpapuas självständigt från Indonesien och understrukt att området aldrig, på lagliga grunder, varit en del av Indonesien. Den allt öppnare kampen för självständighet nådde en höjdpunkt under kongressen sommaren 2000. Under den följande hösten hårdnade åter det politiska klimatet, och den 1 december 2000 greps fem ledande medlemmar av PPC, däribland Theys Eluay (se Merdeka & Östtimorinformation nummer 14). Vid sin död var Theys Eluay åtalad för landsförräderi och riskerade livstids fängelse.

Känsloladdad årsdag

Theys Eluays begravning planeras att genomföras den 1 december, exakt ett år efter att han greps för sin politiska verksamhet. Den 1 december har

Theys Eluay

stor symbolisk betydelse och betraktas av många papuaner som Västpapas nationaldag. Datumet markerar den dag år 1961 då den forna kolonialmakten Holland erkände den västpapuanska flaggan Morgonstjärnan och nationalsången, samt lovade att arbeta för att förbereda ett självständigt Västpapua. Årets 40-årsjubileum bäddade, redan före Theys Eluays död för en extra laddad atmosfär på årsdagen, trots de signaler som kom från Jakarta i slutet av oktober.

Ny lag

Den 22 oktober överraskade nämligen president Megawati Sukarnoputri och det indonesiska parlamentet många när, enligt Sydney Morning Herald, en ny lag antogs, vilken ger Västpapua större makt gentemot den in-

donesiska centralmakten. Den nya lagen och det speciella västpapuanska självstyret skulle bland annat innebära att Västpapua får behålla 70-80 procent av sina naturtillgångar. Dessutom sa det indonesiska parlamentet ja till att provinsen officiellt får kalla sig Papua samt att Morgonstjärnan åter får hissas som en kulturell symbol. De nya tongångarna i Jakarta kom efter ett års massiv repression i Västpapua.

Den nya lagen är tänkt att börja gälla i slutet av 2001 eller i början av nästa år, men enligt flera bedömare har Theys Eluays död nu spolierat alla försök från Jakarta att få papuanerna att godta autonomi istället för självständighet.

Thomas Petersson

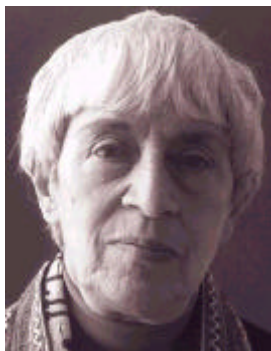

Konferens om Västpapua

Den 15-17 oktober genomfördes i Neuendettelsau i Tyskland den andra internationella solidaritetskonferensen om Västpapua. Ett sextioal personer från tioalet länder deltog i konferensen.

Tapol tog initiativ

Den första internationella solidaritetskonferensen om Västpapua hölls i Holland i oktober 2000. Initiativet till konferensen togs av Carmel Budiardjo, grundare av Tapol (en Londonbaserad organisation som arbetar för mänsklig rättigheter i Indonesien) och mottagare av det alternativa nobelpriset.

Carmel Budiardjo

Basen för de båda konferenser som nu har genomförts är ett nätverk av ideella och kyrkliga organisationer samt enskilda personer som är engagerade och intresserade av utvecklingen i Västpapua. Årets konferens hölls på ett missionscenter i den lilla bayerska staden Neuendettelsau.

Sverige var med

Representanter från organisationer i Västpapua, Tyskland, England, Irland, Holland, Mikronesien, Australien, USA och Sverige fanns på plats. Anmälda var också representanter från Danmark och Finland, men de tvinga-

des av olika anledningar att ställa in sitt deltagande. Alla anmälda deltagare var inte lika välkomna. Arian Ardie, fristående konsult åt det brittiska multinationella företaget BP, var anmäld och anlände till konferensen, men nekades att delta. Flera kritiska konferensdeltagare menade bland annat att BP-konsulentens medverkan skulle störa de politiskt känsliga frågor som skulle behandlas under konferensen. Det hela slutade med en kompromiss där Arian Ardie under konferensens andra dag under femton minuter fick ge sin syn på det gigantiska och kritiserade gasprojekt som BP just har startat i Bintuniviken i Västpapua.

Tre ämnesområden

Konferensen avhandlade huvudsakligen tre ämnesområden: mänskliga rättigheter, självbestämmande samt miljö- och utvecklingsfrågor. Ämnena togs upp både genom korta föredrag inför hela konferensgruppen samt i mindre arbetsgrupper där det fanns möjlighet att fördjupa diskussionen och infallsvinklarna. Totalt åtta västpapuanska representanter deltog i konferensen, bland annat John Rumbiak, ledande företrädare för ELSHAM, Västpapas mest framträdande organisation för mänskliga rättigheter. Till skillnad mot konferensen i Holland år 2000 deltog, av politiska skäl, inga representanter från PPC (Papua Presidium Council). De ledande personerna i PPC har sedan konferensen i Holland gripits och riskerar livstids fängelse för landsförräderi, och PPC:s ordförande Theys Eluay har mördats (se artikel på sid 16 i detta nummer av Merdeka/Östtimorinformation). Det se-

naste årets negativa utveckling i Västpapua präglade naturligtvis stämningen på konferensen, och i ett uttalande, riktat till bland FN och EU, uttryckte konferensdeltagarna sin stora oro inför det senaste årets politiska utveckling.

Personliga intryck

Så några personliga intryck. Som representant för Föreningen ett Fritt Papua och enda konferensdeltagare från Norden, märktes ett intresse från övriga länder att utvidga samarbetet med organisationer i de nordiska länderna. Ett steg i den riktningen här i Norden skulle kunna vara försöka få till någon form av utbyte mellan organisationerna inom Norden.

Värdefulla kontakter

För mig personligen gav konferensen främst värdefulla personliga kontakter, och inspiration att jobba vidare med en fråga som ibland kan kännas omöjlig och hoppöst ute.

Själv deltog jag i den arbetsgrupp som diskuterade självbestämmande, vilken de flesta konferensdeltagare sökt sig till. Diskussionen var huvudsakligen inriktad på 1969

års FN-övervakade folkomröstning i Västpapua, och de möjligheter som finns att få FN att genomföra en granskning av omständigheterna kring valet utan val. Folkomröstningen genomdrevs med hot om våld och samtliga de 1 025 papuaner som tilläts delta i valet röstade för ett införlivande med Indonesien. I Holland pågår för tillfället en statliga översyn av de omständigheter som ledde fram till att Västpapua införlivades med Indonesien. I Australien arbetar Sam Blay, professor i juridik, bland annat med att väcka intresset för frågan hos Internationella juristkommissionen. Med detta arbete som stöd samt färsk akademisk forskning, kommer konferensdeltagarna den närmaste tiden att sammanställa dokument som i en gemensam aktion kommer att riktas mot FN.

Hoppet finns !

Trots det senaste årets hårdare politiska klimat Västpapua finns det hopp: Västpapuafrågan lever och växer internationellt!

I oktober 2002 hålls i London den tredje internationella solidaritetskonferensen om Västpapua.

Thomas Petersson

Givarmöte i Oslo

Den 11 december inleddes det två dagar långa givarmötet för Östtimor i Oslo. Det var den norska regeringen som agerade värd, och mötet hölls av UNTAET och Världsbanken. Mötet fokuserade på den nära förestående självständigheten för Östtimor – den 20 maj och också på den nyligen sjösatta nationella utvecklingsprocessen och finansiella strategin.

FN:s generalsekreterare Kofi Annan uppmanade givarna att fortsätta sponsra en hållbar utveckling i Östtimor, även efter självständigheten. "Att hjälpa det

östtimoresiska folket har kommit att bli en av de största uppgifterna som någonsin givits till FN. Vi vänder blicken till det internationella givarsamhället idag igen, för att det är så mycket som fortfarande behövs göras i Östtimor. Institutionerna är sårbara, fattigdomen är vittspridd och flyktingfrågan är fortfarande inte löst".

Generalsekreterarens särskilde sändebud till Östtimor och FN-chefen i Östtimor, Sergio Vieira de Mello

menade att stora steg framåt har tagits de senaste månaderna vad gäller att överföra makten från FN till östtimoreserna själva och att man just nu håller på att planera för en post-UNTAET mission.

Världsbankens vicepresident, Jemal-ud-din Kassum sade att han välkomnade budgetplanen som lades fram av Östtimors regering. "Vår uppgift, som Östtimors utvecklingspartner, kommer att bli att hjälpa den här regeringen att uppnå sina mål och vi kommer att fokusera vårt stöd på att hjälpa Östtimor att bygga en stark och livskraftig ekonomi".

Efter konferensen lade Östtimors finansminister, Fernanda Borges, fram regeringens makroekonomiska plan, som bland annat säger att man strävar efter att bli självförsörjande vid år 2006, och detta genom att öka besparingar och utveckla andra sektorer i samhället än bara oljeinkomsterna. Detta beräknas ge landet en årlig tillväxt på 5-6 %.

Nästa, och det sista givarmötet kommer att hållas i Dili, Östtimor vid tiden för självständighet.

Ann Larsson

Hemliga dokument avslöjar:

Våldet i Västpapua är planlagt

Det senaste årets tilltagande våld i Västpapua är planlagt. Redan sommaren 2000 inleddes en omfattande operation för att krossa de tilltagande självständighetssträvandena. Det framgår av hemligstämplade dokument som den brittiska organisationen Tapol nyligen tagit del av.

Bakom planen att krossa självständighetsaktivisterna står höga indonesiska regeringstjänstemän och organ

inom polisens och militärens under rättelsetjänst. Planerna för operationen gjordes upp omdelbart efter den väspapuanska kongress som hölls i juni

2000; en kongress som på ett kraftfullt sätt markerade den papuanska viljan att bli självständigt från Indonesien. Kongressen ledde också fram till bildandet av Papua Presidium Council (PPC), där Theys Eluay fram till sin död var ordförande (se artikel på annan plats i detta nummer av Merdeka & Östtimorinformation).

Brev avslöjar planerna

Redan dagen efter kongressen, den 8 juni, drogs planerna upp för den delvis hemliga operation som skulle krossa allt papuanskt motstånd mot Indonesien. I ett brev till Indonesiens inrikesminister Ermaya Suradinata redogörs för vilka slutsatser som drogs vid mötet den 8 juni. Av brevet framgår att man kommit överens om att genomföra snabba, konkreta aktioner för att förhindra att stödet för ett självständigt Västpapua skulle växa sig starkare och sprida sig ytterligare.

Speciell operationsstyrka

Av brevet framgår också att man kommit överens om att bilda en speciell operationsstyrka som skulle hantera den politiska utvecklingen i Västpapua. Målgruppen för operationsstyrkan skulle bland annat vara västpapuanska politiska och religiösa ledare, stamledare, ungdoms- och studentledare samt de lokala medierna i Västpapua. Ett annat hemligt dokument, som Tapol tagit del av, går mer i detalj in på hur situationen i Västpapua skulle han-

teras. Där framgår det att den långgående operationen även inkluderar, till exempel, diplomatiska aktiviteter utomlands för att försäkra sig om stöd från det internationella samfundet.

Terror i Manokwari-distriktet

Huvudansvariga för operationen är de indonesiska inrikes-, utrikes- och försvarsde-

partementen samt den indonesiska polisen och militären.

Operationen påbörjades i juni 2000 och sedan dess har det politiska klimatet efterhand blivit allt hårdare i Västpapua. Under år 2001 har Manokwari-distriktet och området kring byn Wasior varit särskilt utsatt. Området har drabbats av en serie brutala övergrepp,

huvudsakligen utförda av den indonesiska armén och brimob, den indonesiska polisens mobila specialstyrka. Civila har godtyckligt avrättats, försvunnit, torterats och tusentals bybor i området har flytt från sina hem ut i djungeln.

Våldsamheterna inleddes med två papuanska attacker, efter långvariga tvister, mot företag som bedriver skogsavverkning i området. Vid den första attacken dödades tre anställda vid skogsföretaget. Vid den andra attacken dödades en anställd vid skogsföretaget och fem poliser från brimob. De vedergällningsaktioner som följde efter polisernas död har varit massiva.

Övervakas

Området har under flera månader varit avstängt för utomstående observatörer, och de fullständiga följderna av de militärens och polisens insatser är därför svår att överblicka, men uppenbart är att civilbefolkningen har kommit i kläm. Civila bybor övervakas dagligen, deras arbetsredskap har förstörts, och det krävs speciella tillstånd för dem att överhuvudtaget förflytta sig. Enligt en rapport från ELSHAM, en ansedd frivilligorganisation i Jayapura som arbetar för mänskliga rättigheter, har polisens och militärens operationer i området inneburit minst tio godtyckliga avrättningar och ett okänt antal försvinnanden.

Thomas Petersson

Nyheter från Östtimor

Hösten 2001

SRSG Sergio Vieira de Mello och Östtimors andra övergångsregerings chef, Mari Alkatiri besöker FN:s säkerhetsråd

Den 31 oktober besökte FN-chefen i Östtimor, SRSG Sergio Vieira de Mello och Östtimors andra övergångsregerings chef, Mari Alkatiri FN:s säkerhetsråd. Enligt generalsekreterarens plan för ett självständigt Östtimor skall landet bli fritt den 20 maj 2002 - exakt 200 dagar från mötet i säkerhetsrådet.

Minskad militär

Efterföljaren till UNTAET kommer att fokusera på den nya nationens säkerhet, menade de Mello. När Östtimor väl blir självständigt, kommer den inre säkerheten fortsätta att vara i fokus och det primära ansvarsområdet för CivPol, men givetvis med ökat inflytande av den inhemska polisen, ETPS. Samtidigt kommer den militära delen att minska i styrka med 44 %, ner till 5 000 mannan.

Sergio Vieira de Mello

Miniminivå viktig

de Mello varnade också östtimoreserna för att när de väl kommer att ta över makten i Östtimor, ska de försöka att inte minska den offentliga sektorn för mycket. En minimumnivå av support måste finnas kvar, annars finns risk för att den nya regeringen inte kommer att kunna behålla folkets förtroende särskilt länge. Även om processen mot självständighet har gått snabbt och bra, menade de Mello att allt arbete som UNTAET har lovat att man skulle göra, är inte gjort ännu, och nu är det upp till timoreserna själva att ta över.

Självständighetsdag

Mari Alkatiri utlyste den 20 maj 2002 som Östtimors självständighetsdag, något som Constituent Assembly också har gått med på.

När Alkatiri talade om vikten av institutionsbyggande och den gradvisa övergången av administrativa funktioner till östtimoresiska tjänstemän, bad han säkerhetsrådet att stå för nödvändiga resurser i form av personal,

materiel och pengar. Detta skulle demonstrera FN:s och det internationella samhällets framgångsrika projekt "nationsbyggande i Östtimor".

Mari Alkatiri

Alkatiri sa att Östtimors finansiella resurser just nu är otillräckliga för att täcka kostnaderna för externa experter som behövs för kritiska områden. Pengarna från Trust Fund for East Timor och från Consolidated Fund for East Timor

måste gå till utbildning, hälsa och återuppbyggnaden av landet. Den nuvarande budgeten saknar 65 miljoner US-dollar, och han sade att donatorer förväntas fylla i hålen så att den andra övergångsregeringen kan utföra sina uppdrag ordentligt.

SRSG Sergio Vieira de Mello och chefen för Östtimors andra övergångsregering, Mari Alkatiri briefar FN:s säkerhetsråd - 31 oktober 2001 - utdrag från presskonferens.

SRSG de Mellos tal: Det här är en briefing om vårt besök i New York och vårt möte med FN:s säkerhetsråd. Ni vet ju att vi båda återvände från vårt besök förra veckan. I New York hade vi ett antal olika möten, något som jag inte tänker gå in på, med högt uppsatta FN-anställda, inklusive generalsekreteraren, de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet samt den så kallade "kärngruppen" - Core Group.

Men den främsta orsaken till vår resa, var ju att delta på säkerhetsrådets möte den 31 oktober, där Irlands utrikesminister, Minister Cowen var ordförande. Han flög till New York från Dublin enkom för att agera ordförande i detta säkerhetsrådets möte. Detta är en klar indikation på Irlands band med Östtimor. Både Alkatiri och jag talade till rådet, och många observerade att det här var första gången som en demokratiskt vald östtimores framträdde i det högsta FN:organet för fred och säkerhet - säkerhetsrådet.

Vi ackompanjerades av Fernanda Borges, finansminister, och av Fernando de Araújo, vice utrikesminister och ledare av det demokratiska partiet. Briefingen var baserad på generalsekreterarens rapport från den 18 oktober

och innehöll en serie av rekommendationer som ni bör känna till. Fokus på våra diskussioner den senaste månaden inom det timoresiska ledarskapet i allmänhet och inom regeringen i synnerhet och med medlemmar av säkerhetsrådet och The Core Group, har varit efterföljaren till UNTAET, vilken som bör sjösättas, på formell begäran av den östtimoresiska regeringen från och med den 20 maj, som ni alla vet, nu är Östtimors självständighetsdag, som proklamerats av generalsekreteraren och säkerhetsrådet, på förslag från Constituent Assembly.

Jag är glad att meddela er att våra presentationer motogs enhälligt och överväldigande positivt från generalsekreteraren och från säkerhetsrådet. Östtimor ligger fortfarande på FN:s och säkerhetsrådets agenda och Östtimor kommer inte att bli glömt, även om mycket fokus nu naturligtvis ligger på Centralasien och Afghanistan. Låt mig påminna er om vad jag har sagt i tidigare briefingar som följt på säkerhetsrådets möten. Medlemmarna i säkerhetsrådet, såväl som icke-medlemmar är enhälliga i sin support för Östtimors sak och för FN:s mission i Östtimor.

Låt mig för ett kort ögonblick fokusera på efterföljaren till UNTAET som jag tror är av särskilt intresse för den östtimoresiska opinionen.

Efterföljaren kommer att bestå av tre stora komponenter: först, den militära. Den militära styrkan kommer att minskas från 8 000 man till ungefär 5 000 direkt efter självständighetsdagen. Merparten av soldaterna kommer att tas från östra delen av landet, och det är också där den första opererande bataljonen av East Timor Defence Force (ETDF) kommer att hamna i mitten av nästa år. Vidare nedfasning kommer att ske år 2004, när ETDF:s andra bataljon är redo att sjösättas.

Den andra komponenten, polisen: CivPol kommer att minskas från dagens 1 500 man, till 1 250 man direkt efter självständighetsdagen. East Timor Police Service kommer gradvis att ta över, så snart de har styrkan och den nödvändiga expertisen.

Den tredje komponenten, den civila. Denna kommer att bli integrerad i de två följande delarna: min efterföljares stab, den nya SRSG; och en liten civil supportgrupp, som vi kallar det, av internationella experter som kommer att arbeta med kärnfrågor i den nya regeringen, som support, men också, självklart en administrativ avdelning.

Min efterföljares kontor kommer att i stor utsträckning att se ut som ett klassiskt kontor för en SRSG i en mission. SRSG kommer givetvis inte längre att åtnjuta de befogenheter som jag hade under resolution 1272, men kommer att ha enheter för politik, juridik, offentliga af-

färer, mänskliga rättigheter och allvarliga brott.

Vad som är viktigast är kanske den civila supportgruppen. Detta har varit vårt fokus tillsammans med den östtimoresiska regeringen. Varför? Jo, för att i och med nedfasningen av FN:s civila närvaro behöver vi definiera den nya regeringens behov när de ska ta i tu med de uppgifter som gavs till UNTAET i resolution 1272. Vad jag menar är att det klart är omöjligt för den nya regeringen att fullfölja några av de uppgifterna som gavs UNTAET, särskilt när det handlar om att skapa en offentlig administration i Östtimor. De som tror att en offentlig administration kan skapas på två och ett halvt års tid måste ha glömt hur lång tid det tog i sina egna länder. Och givetvis kommer den nya administrationen att behöva stort stöd från internationella experter, inte minst med betoning på kunskapsöverföring och "capacity building".

Säkerhetsrådet har accepterat generalsekreterarens rapport och har även gått med på att finansiera ca 100 av de internationella experttjänsterna från FN:s budget för den nya missionen, något som är mycket bra, för finns det inte pengar för de här tjänsterna, kommer mycket av det som FN byggt upp i Östtimor under två och ett halvt år att försvinna. Detta är vår resas största bedrift hittills: att säkerhetsrådet ger stort stöd åt ett framtida självständigt Östtimor.

Vi håller just nu, tillsammans med UNDP, på med att definiera och formulera arbetsbeskrivningarna och profi-lerna för de ca 300 internationella experterna som kommer att stödja Östtimors framtida regering, och detta kommer vi att presentera på givarkonferensen i Oslo i december.

Under de närmaste månaderna behöver vi få till stånd en smidig övergång till datumet för självständighet, och den här övergången har faktiskt redan börjat. Det är en svår administrativ process, att nedfasa den civila delen av UNTAET. Det är inga lätta frågor och de har synnerligen svåra finansiella implikationer. En kommitté skall mötas i New York nästa vecka för att studera detta mer detaljrikt: vice SRSG, Dennis McNamara och Director of Administration är just nu i New York för att briefa general-församlingens kommitté, men jag vill bara att ni ska veta att processen är i gång och kommer att vara klar fram tills dagen för Östtimors självständighet.

Så, under de närmaste månaderna kommer vi att fokusera mer på vad Constituent Assembly kommer fram till, men Alkatiri kommer att berätta mer om det senare. Jag är mycket nöjd med rapporterna som jag har fått från Constituent Assembly om en konstitution för ett självständigt Östtimor. Vi kommer också att göra oss redo för presidentvalet som med all säkerhet kommer att hål-

las i slutet av mars, eller i början av april nästa år. Vi arbetar också på, tillsammans med José Ramos Horta, som är ordförande i kommissionen för självständighetsfirandet, hur vi skall fira självständighetsmånaden – maj. Det kommer att bli många olika festligheter, många ceremonier och andra mer substantiella arrangemang.

Ni borde veta att vi kommer att föreslå i Oslo att den sista givarkonferensen för Östtimor kommer att hållas i Dili alldeles innan självständighetsdagen för att dra oss till uppmärksamhet och solidaritet från det internationella samfundet i hopp om att få löften om mångårigt bistånd till Östtimors budget och återuppbyggnad fram till 2004/2005, då vi tror att pengar kommer att komma in från oljan i Timor Gap och från kaffeplantagen.

Tack för er uppmärksamhet, låt mig nu ge ordet till Mari Alkatiri.

Alkatiri: Som de Mello just sade, åkte vi till New York för att rekommendera säkerhetsrådet att definiera en strategi för missionen när transitionsperioden är över, och viktigare än så, att fatta själva beslutet om en post-självständighetsmission.

Det var viktigt för oss att informera säkerhetsrådet om vad östtimoreserna verkligen behöver, och att Östtimor fortfarande behöver internationell support efter självständigheten, eftersom FN-missionen i Östtimor skiljer sig från andra FN-missioner.

Säkerhetsrådets resolution 1272 gav UNTAET mandat att etablera en administration och förbereda Östtimor för självständighet. Det har inte varit möjligt för oss att skapa en fullt fungerande administration på bara två år, en åsikt som delas av både SRSG och resten av regeringen.

När vi väl har nått självständighet, kommer vi fortfarande att behöva stöd från det internationella samfundet och stöd från FN. Först och främst behöver vi support inom områdena säkerhet och försvar. Alla säkerhetsrådets medlemmar är eniga om vad vi behöver för två eller tre mer år. Det kommer fortfarande att finnas en mission med en SRSG, en mission som mer liknar andra missioner i andra länder, som kommer att ha hand om politiska, mänskliga rättighets och allvarliga brott-ärenden, men inte längre kommer att ha hand om att skapa en administration. Vi kommer emellertid fortfarande att behöva en mission som kommer att kunna ge stöd och hjälp åt administrationen. FN kommer, med sin tilltänkta budget att garantera den här supportmissionen. En studie utförd av UNDP fastslår att minst 300 internationella experter behövs för att hjälpa till med Östtimors administration. En tredjedel av dessa skulle finansieras av den av FN:s tilltänkta budgeten för Östtimor.

Vi kan säga att säkerhetsrådet tagit till sig alla våra ärenden och har bifalligt det vi föreslagit. Vi föreslog också ett datum för självständighet och övergången. Alla säkerhetsrådets medlemmar godkände den 20 maj som Östtimors självständighetsdag.

Nu när datumet för självständighet är satt, inleds det en process som leder fram till den. Den här processen är presidentvalet. Vi måste bestämma om det kommer att bli ett direkt eller indirekt val. Jag tror att till syvende och sist kommer det bli ett direktval – folket vill kunna rösta på sin president direkt.

Det är andra ärenden som vi också borde tala om. Det måste finnas en vallag. Det måste finnas en lag för de politiska partierna, för presidenten kanske kommer att komma från något av partierna eller från någon koalition av partier, detta kan mycket väl hända, och på grund av detta måste vi ha en vallag.

Säkerhetsrådet frågade oss om vi ville att presidentvalet skulle hållas före eller efter självständighetsdagen. Vårt svar var att vi ville att valet skulle hållas före självständigheten för när självständighet ges till det östtimoresiska folket, måste alla politiska element i landet blivit valda av folket. Därför är alla dessa lagar mycket viktiga kunna vinna. Under de följande veckorna, med start idag, kommer det att hållas diskussioner kring alla de här frågorna så att processen snabbas på, för att allt skall vara på plats den 20 maj. Det var allt jag hade att säga, tack så mycket.

Frågor och svar:

F: Du har talat om ett presidentval men du har inte sagt något om ett parlamentsval. När tror du ett sådant kommer att hållas?

Mari Alkatiri: Detta är ett beslut som Constituent Assembly måste fatta själv. Ska vi ha ett parlamentsval före självständighetsdagen eller efter? Om efter, i så fall när? Två, tre, fyra år efter självständighet, eller alldeles efter? Constituent Assembly kommer att fatta beslut om detta.

F: Vilken sorts internationella experter kommer ni att behöva efter självständighet?

Sergio Vieira de Mello: Jo, vi kommer att komma upp i summan av ca 100 internationella experter i kärngruppen, som jag sade och de kommer att arbeta inom de tre områdena: central administration support, finans- och banksektor, och inom justitieområdet. De 200 andra experterna kommer att fylla i hål där det behövs i varje sektor av regeringen.

F: Hur länge kommer de att stanna?

Sergio Vieira de Mello: Säkerhetsrådets ordförandeut-talande talar om sex till 24 månader beroende på vilken

position man har.

F: Ni har talat om 20 maj som Östtimors självständighetsdag. Vad säger Constituent Assembly om detta? Kommer det datumet även i framtiden att vara självständighetsdagen?

Marí Alkatiri: Ja, rekommendationen om den 20 maj som självständighetsdag kommer från Constituent Assembly självt, med 73 röster för, tre mot, tre nerlagda röster och sex frånvarande. Det är inget beslut fattat i koncensus, men det är ett majoritetsbeslut. Och de sex som var frånvarande, hade de röstat är jag säker på att åtminstone fem av dem röstat för. Således – demokrati är inte koncensus. Folk tycker ibland att alla beslut i en demokrati skall tas i koncensus, men det är inte så det fungerar. Koncensus är ibland icke-demokratiskt.

F: Vem kommer att finansiera presidentvalet?

Marí Alkatiri: Det är FN som är ansvarigt för presidentvalet. Det är därför det är bättre för oss att hålla valet innan vi blivit självständiga!

F: När UNTAET lämnar Östtimor kommer arbetslösheten att växa dramatiskt och ekonomin braka ihop – vad har ni för åtgärder för det?

Marí Alkatiri: Jag tror att jag har sagt många gånger att vi kommer att göra allt vi kan för att skapa incitament för att rädda situationen. Bland annat försöka få hit utländska investerare. Jag är så trött på den här vänsterslogan!

F: Lú-Olo (president i Constituent Assembly) sade igår att den 28 november är Östtimors självständighetsdag, men du sade just att det är den 20 maj.

Hur hänger detta ihop?

Marí Alkatiri: Jag har just förklarat den här saken. Jag är också ledamot i Constituent Assembly, även om jag inte markerar min närvaro där så mycket – jag har många saker att stå i. Som jag sade kommer det att bli en konstitution. Konstitutionen självt har inte godkänts ännu. Constituent Assembly kommer att besluta om datum för självständigheten. Jag känner till diskussionen i Constituent Assembly där några menar att den 28 november är dagen för självständighet. Den 28 november är emellertid inte erkänd som självständighetsdag. Detta kommer att diskuteras i CA. Eftersom konstitutionen inte ännu är adopterad, kan vi inte ännu säga att den 28 november kommer att bli självständighetsdagen. När den väl är godkänd, kan vi titta på vad konstitutionen väl kommer att säga. Den 20 maj är en rekommendation. Vår självständighet är klar. När vi väl har uppnått den, kommer det att bli för alltid. Det finns ingenting sådant som temporär självständighet.

29 november - Constituent Assembly:s ordförande distribuerar förslag till grundlag

Ordföranden i Östtimors Constituent Assembly, (den 88-man starka församlingen som valdes den 30 augusti för att skriva en grundlag åt Östtimor) "Lu-Olu" Guterres distribuerade idag första utkastet till konstitution åt församlingens 88 medlemmar för debatt och eftertanke.

De 12 olika politiska partierna som är representerade i församlingen höll interna möten för att diskutera förslaget och dess 151 olika artiklar. Debatt i plenum beräknas till början av december.

Vid en presskonferens idag, sade Guterres att han tyckte att förslaget till konstitution mycket väl reflekterar

Skiftet på presidentposten

Den 23 juli installerades Megawati Sukarnoputri som Indonesiens femte president (och den fjärde på lite mer än tre år). Hennes företrädare Abdurrahman Wahid hade då förlorat hela den politiska elitens stöd. Militär och polis vägrade att lyda hans order utan gav istället sitt stöd till Megawati.

En ohelig allians

Maktskiftet kan ses från flera olika perspektiv. På ett sätt är det inte konstigare än att presidenten inte längre hade stöd av majoriteten i den folkförsamling som utsåg honom och då är det naturligt att han tvingas avgå till förmån för någon som kan uppbringa majoritetens stöd. Wahid har hela tiden haft en mycket svag position. Hans parti fick endast 17 % av rösterna i valet 1999 och har en ännu mindre andel av platserna i parlamentet. En ohelig allians bestående av Wahids parti, en grupp muslimska partier som traditionellt är motståndare till Wahid samt Suhartos gamla parti röstade fram Wahid till presidentposten 1999. Därmed såg de till att Megawati inte blev president trots att hon leder det i särklass största partiet. Nu - knappt två år senare - hade de som röstade på Wahid insett att han inte levererade vad de hade hoppats på i form av makt och inflytande. Korruptionsanklagelserna som riktades mot presidenten var mest en förevändning

för att få bort honom från makten.

Wahid fick vika

Därmed inte sagt att Wahid själv var utan skuld. Han hade uppenbarligen agerat på ett sätt som gjorde hans ställning ohållbar. När det gäller konkreta politiska åtgärder skedde väldigt lite som gick i positiv riktning under hans presidentperiod. Inledningsvis gjorde han visserligen alvarliga försök att beskära militärens makt, få till stånd ickevåldslösningar i de regionala konflikthärdarna och genomföra demokratiska reformer. Wahid fick dock snart ge vika för de konservativa krafter vars stöd han var beroende av.

I efterhand är det lätt att konstatera att Indonesien gjorde mycket mer betydande demokratiska framsteg under Suhartos efterträdare Habibie än under Wahid. Detta beror naturligtvis inte på att Habibie skulle ha varit en mer genuin demokrat än Wahid. Det finns ingen anledning att betvivla Wahids liberala och demokratiska övertygelse medan Habibie knappast hyste demokratiska övertygelser i det fördolda under alla de år då han tjänstgjorde under Suharto. Men när Habibie innehade presidentposten fanns det mycket starka folkliga krav på politiska reformer. Den folkrörelse som fick Suharto på fall fortsatte att kräva demokratiska fri- och rättigheter, inklusive fria val. Under det folkliga trycket tvingades Habibie att administrera en demokratiseringsprocess som han förmodligen själv inte var intresserad av (men som han kanske trodde att han skulle kunna utnyttja). Samma omfattande tryck nerifrån fanns inte när Wahid tillträdde som president. Politiken hade i stor utsträckning lämnat gatorna och initiativet låg inte längre hos olika civilsamhällsgrupper utan i det nyvalda parlamentet där de gamla krafterna från Suhartoregimen hade möjlighet att återta en stor del av sitt förlorade inflytande.

Motarbetade reformer

Wahid misslyckades som president, men detta berodde inte så mycket på hans egen ledarstil eller inkompetens utan snarare på inflytandet från auktoritära aktörer och strukturer som kvarstår efter Suhartos fall. Militären och byråkratin mottarbetar aktivt reformer i demokratisk riktning och det gör även de flesta politiska partierna. Samtidigt har folkrörelser och frivilligorganisationer inte lyckats upprätthålla ett starkt tryck för fortsatt demokratisering.

De grundläggande problemen

Alla de problem som gjorde det omöjligt för Wahids regering att fortsätta reformpolitiken kvarstår och inget talar för att Megawati har bättre förutsättningar. Tvärtom innebär hennes tillträde att militärens makt ytterligare stärks. Dessutom är det oklart om Megawati själv över huvud taget har ambitioner att fortsätta demokratiseringsprocessen eller om hon är fullt nöjd med att få flytta in i presidentpalatset. Bortsett från att militären får ännu friare händer att slå ner självständighetsrörelser i Aceh och Västpapua innebär bytet på presidentposten knappast några större förändringar i politikens innehåll. Det enda positiva med händelseutvecklingen är att det politiska dödläget och handlingsförlamningen bryts och att indonesisk politik kommer att uppvisa lite större stabilitet under den närmaste tiden. Men de grundläggande enorma problemen med ekonomin, korrupktion, militärens politiska makt, brotten mot mänskliga rättigheter, det politiska våldet i Aceh, Västpapua, Moluckerna etc. kommer knappast att lösas.

Inflytande från Suhartotiden

Megawatis nya regering återspeglar naturligtvis de intressen som stödde hennes övertagande av presidentposten. I flera avseenden kan man se ett starkt inflytande från de krafter som var dominerande under Suhartoregimen. På nyckelposten som statssekreterare återfinns Bambang Kesowo, en person som personifierar den mäktiga och korrupta byråkratin från Suhartotiden. Hans fortsatta makt vittnar om den fortsatta betydelsen av Suhartoregimens auktoritära strukturer. Byråkratin – och inte minst militären – har fortfarande ett mycket starkt inflytande över indonesisk politik och detta har ytterligare förstärkts i samband med bytet på presidentposten.

General Hari Sabarno

Det inflytelserika inrikesministeriet leds nu av general Hari Sabarno, en representant för den mer hårdföra linjen inom den indonesiska militären. Megawati har också behållit två pensionerade militärer från Wahids regering: Susilo Bambang Yudhyono som samordningsminister för politik och säkerhetsfrågor och Agum Gumelar som transportminister.

Säkerhetspolisen

Chefen för BIN, den statliga underrättelseorganisationen, d.v.s. Indonesiens säkerhetspolis har också för första gången tagit plats i regeringen. Hendropriyono, som nyligen tillträdde tjänsten, har under en tid varit mycket

nära Megawati och han anses vara en av de mest inflytelserika personerna i regeringen. Han gjorde sin militära karriär inom Kopassus, militärens ökända elitförband. Även om inga detaljer är kända får man utgå från att han var inblandad i alla de övergrepp som begicks under denna tid, inklusive krossandet av studentrörelsen 1974 och 1978, invasionen och folkmordet i Östtimor och Tanjung Priok-massakern 1984 då fredliga muslimska demonstranter sköts ihjäl i Jakartas hamnområde. Hendropriyono fortsatte som underrättelsechef i Jakarta och senare som befälhavare i Lampungdistriktet i södra Sumatra, där han 1989 ledde en massaker på mer än 200 bybor. Sedan dess har han fått epitetet "slaktaren från Lampung". Massakern skadade uppenbarligen inte hans karriär. I stället utsågs han till befälhavare i Jakarta. Suharto litade dock inte helt på Hendropriyono som hade egna politiska ambitioner och han ersattes på posten av Wiranto som senare som överbefälhavare var ansvarig för övergreppen i Östtimor 1999. 1996 togs Hendropriyono till nåder igen av Suharto som utsåg honom till sin personlige assistent i regionala säkerhetsfrågor. På denna position var Hendropriyono en av dem som utvecklade idén med att använda beväpnade milisgrupper i olika konfliktområden, något som tillämpades med förödande resultat i Östtimor och också har börjat användas i Västpapua och Aceh.

De första 100 dagarna

Det är denne person – som rimligen borde betraktas som en krigsförbrytare – som blivit en av Megawatis främste militära rådgivare och nu tagit plats på en nyckelpost inom regeringen. Det bådär inte gott för Indonesiens sköra och bristfälliga demokrati.

När indonesisk press i slutet av oktober utvärderade Megawatis första hundra dagar vid makten dominerade de kritiska kommentarerna. De flesta var överens om att hon och hennes nya regering inte utträttat mycket. Megawati själv anklagas för passivitet och regeringen anses inte trovärdig när det gäller korrupsionsbekämpning. Förtroendet för Megawati ökade inte när hon på väg till APEC-toppmötet i Shanghai ägnade två dagar åt shopping i Hong Kong.

Trots allt kan Megawati kanske hålla sig kvar vid makten mandatperioden ut eftersom den politiska eliten i första hand lär rikta in sig på valen 2004 och inte minst vad som kan komma att bli ett direkt presidentval det året.

Någon återgång till Suhartotidens diktatur eller ett direkt militärt maktövertagande är knappast att vänta, men demokratiseringsprocessen i Indonesien har definitivt avstannat. Det gjorde den dock redan innan Megawati er-

Litteratur om Östtimor

Bokrecensioner av Gabriel Jonsson

East Timor: Land of Hope: Antonio Barbedo de Magalhaes, 1992

Antonio Barbedo de Magalhaes, författare till *East Timor: Indonesian Occupation and Genocide* (se Merdeka, nr. 2), organiserade 1990 det andra symposiet om Timor vid Oportos universitet (det första hölls 1989). Symposiet utmynnade i boken *East Timor: Land of Hope* (Oporto, 1992) vilken, liksom de följande böckerna, kan lånas från Östtimorkommittén. de Magalhaes har själv skrivit den historiska bakgrunden i boken, vilken är riktad mot en läsekrets utan kännedom om Östtimorkonflikten och utgör knappt halva boken. Bakgrunden innehåller basfakta om Timor och öns historia innan författaren gör en utmärkt genomgång av "avkoloniseringsprocessen" 1974-1975, Indonesiens invasion 1975, den följande krigföringen och utvecklingen fram till år 1991.

Fem temata

De efterföljande presentationerna, varav de flesta är förkortade, berör fem temata:

- Östtimorkonflikten och medierna;
- Östtimorfrågan i världspolitiken;
- timoresisk kultur;
- katolska kyrkan; samt
- strategier för fred och självbestämmande.

Orsakerna till den ringa uppmärksamhet Östtimor fick i medierna under åren 1975-1989 och riskerna för Indonesien som ockupationsmakt med större mediabevakning belyses väl, med rapporteringen om påvens besök 1989 som ett konkret exempel. Östtimorfrågan i världspolitiken är det mest utförligt behandlade temat. Här finns bl.a. framställningar om det politiska läget i Indonesien och i Östtimor, om det avtal Indonesien och Australien slöt 1989 om oljeutvinning i Timorhavet samt om Portugals moraliska ansvar att verka för en lösning av Östtimorfrågan.

Kyrkans roll

De följande avsnitten behandlar Timors traditionella kultur och trosföreställningar och kyrkans viktiga politiska roll samt påvebesöket 1989. Under temat strategier för fred och självbestämmande finner man bl.a. presentationer om Västsaharafrågans relevans för Östtimor och frågan om hur Östtimor skall få utöva sin självbestäm-

manderätt. Vidare skriver José Ramos-Horta här i sitt bidrag om hur den geopolitiska situationen 1990 var radikalt annorlunda än vad den var 1975 och beskriver utmärkt läget i Östtimorfrågan. Boken täcker alltså flera olika aspekter av Östtimorkonflikten och just detta är dess stora förtjänst.

Indonesia & East Timor: Power and Impunity – Human Rights under the New Order: Amnesty International 1994

Amnesty International publicerade 1994 boken *Indonesia & East Timor: Power and Impunity - Human Rights under the New Order*. Det första kapitlet behandlar Suhartos makt tillträde under de turbulenta åren 1965-1966 och hur militären då blev landets ledande maktfaktor, den repression som sedan dess karakteriserat inrikespolitiken samt oppositionen i Indonesien. Det nämns bl.a. att den ännu gällande författningen från år 1945 endast ger vaga garantier för grundläggande mänskliga rättigheter (MR) och att den starkt koncentrerar makten till presidenten.

Självständighetsrörelserna i Östtimor, Aceh och Västpapua är temat för nästa kapitel. Här kommer det fram hur militären i namn av "nationell enighet" begått MR-brott utan att behöva oroa sig för att straffas. Följande kapitel belyser väl hur militärens ledande roll och den starka presidentmakten leder till att Indonesien saknar ett oberoende rättsväsende, att repressiva lagar som "anti-subversion law" tillämpas godtyckligt och att de ansvariga för MR-brott - bl.a. i samband med Santa Cruz-massakern 12 november 1991 - alltså ej bestraffas.

Nästa tema är utomrättsliga avrättningar, vilka är ett sätt för regeringen att upprätthålla politisk "stabilitet." Santa Cruz-massakern ges här som ett konkret exempel. Tortyr, fängslanden och dödsstraff behandlas i de följande kapitlen.

Tortyr förekommer

Tortyr är förbjudet enligt indonesisk lag, men förekommer rutinmässigt och leder ofta till dödsfall. Fängslanden av oppositionella har skett i stor skala sedan 1965-1966 och många har dömts utan rättegång eller efter skenrättegångar: domen mot Xanana Gusmao 1993 lyfts fram som ett typexempel. Även försvinnanden i häkten förekommer.

Dödsstraff

Dödsstraff tillämpas för många olika brott i Indonesien. Känt är att 30 personer avrättades mellan 1985 och 1994, varav 27 var politiska fångar. Merparten av de dödsdömda var dock dömda för mord. Långa väntetider fram till avrättning för dödsdömda är praxis. Nästa kapitel tar upp den indonesiska regeringens initiativ i MR-frågor, såsom upprättandet av National Human Rights Commission 1993. Initiativen har dock ej följts upp av nya lagar för att komma tillrätta med MR-brott. Dessutom har oberoende MR-grupper hindrats från att undersöka förhållandena i både Indonesien och i Östtimor.

Bokens sista kapitel innehåller krav från Amnesty till Indonesien på att vidtaga åtgärder för att komma till rätta med begångna MR-brott, att förhindra nya brott och att befrämja respekt för de mänskliga rättigheterna. Amnesty kräver även att FN:s medlemsländer skall verka för att förbättra MR-situationen i Indonesien. På det hela taget är boken mycket läsvärd och utmärkt är att den innehåller många foton.

East Timor: Getting away with murder?: Hugh O'Shaughnessy, 1994

En annan skrift från 1994 är *East Timor: Getting away with murder?* av den brittiske journalisten Hugh O'Shaughnessy. Skriften, som är utgiven av British Coalition for East Timor i London, skildrar Timors historia och den indonesiska ockupationen och bygger i stor utsträckning på författarens egna upplevelser från Östtimor. Detta gör den mycket levande: man får t.ex. en god bild av hur livet gestaltar sig i Dili. Skriften innehåller en kronologi och läsförslag, men den allra största förtjänsten är de många fina bilderna - särskilt de som föreställer vardagsliv.

Generations of Resistance: East Timor, Peter Carey, 1995

Även boken *Generations of Resistance: East Timor* (Cambridge, 1995) av Peter Carey, historiker vid Oxford University, och fotografen Steve Cox är läsvärd. Carey skriver om den portugisiska kolonialtiden, utvecklingen 1974-1975, den indonesiska invasionen, krigföringen, öppnandet av Östtimor 1989 och Santa Cruz-massakern 1991. Exempel som ges på hur Portugal försummade sin koloni är att i början av 1970-talet var läs- och skrivkunnigheten endast 10% och att det då bara fanns 30 km asfalterad väg.

Men Östtimor var ändå mer välmående än Västtimor, vilket i avsnittet om "avkoloniseringsprocessen" 1974-1975 anges som en förklaring till att folket var emot en

integration. De viktigaste händelserna under dessa år skildras, men invasionen och den efterföljande krigföringen är mera utförligt behandlade. General Benny Murdani, som var den högste ansvarige för "Operasi Se-roja," förutspådde att Östtimor lätt skulle kunna annekteras. Men under invasionen var koordinationen dålig, och Fretilin (militär gren Falintil) visade sig snart ha fördelar genom sin kännedom om terrängen samt sin bättre moral. Den indonesiska militärens brutala framfart samt det hårda motstånd Fretilin bjöd beskrivs utmärkt. Carey skriver också om hur viktig krigsmateriel importerad från USA var för krigföringen och hur upprättandet av s. k. strategiska byar, till vilka merparten av befolkningen tvångsflyttades för att skilja dem från Fretilin, följde mönstret från Vietnamkriget.

Starkt motstånd på 80-talet

Han klargör sedan hur Fretilin under Xanana Gusmaos ledning återhämtade sig från de svåra nederlagen 1978-1979, hur motståndet under 1980-talet utvidgades till att omfatta den unga studentgenerationen och hur betydelsefulla kontakterna med den katolska kyrkan var. Ett nytt inslag i ockupationspolitiken under 1980-talet var att många människor flyttade in från Java och Bali, vilket gjorde det svårt för timoreser att få arbete.

Skolor och vägar byggdes, varför vägnätet år 1991 var tio gånger större än 1975 och analfabetismen år 1990 hade sjunkit till 52%.

Men naturligtvis var detta en utveckling för att möta ockupationsmaktens krav och ej de lokala behoven. Indoneser dominerade helt den moderna ekonomin, det var mycket svårt för timoreser att få arbete i förvaltningen och näringslivet och kvaliteten på undervisningen samt hälsovården var bristfällig. Dessa exempel motsäger fullständigt Indonesiens tal om att man har gjort mer för Östtimor under ockupationen än vad Portugal gjorde under sina 450 år som kolonialmakt.

Santa Cruz-massakern 1991

Efter att Östtimor öppnades 1989 fanns det klara tecken på att en kraftmätning var på gång mellan den indonesiska militären och den civila motståndsrörelsen, ledd av studenterna. Dessa spänningar yttrade sig till sist i Santa Cruz-massakern 1991. Carey beskriver massakern och pekar ut den som en vändpunkt i Östtimors moderna historia, eftersom den filmades och därmed gjorde Östtimorfrågan mera känd internationellt. Bokens första del avslutas sedan med bibliografiska anvisningar.

Foton vittnar

Cox färgfotografier från Santa Cruz-massakern på fredliga demonstranter och på skadade människor levandegör

verkligen denna fruktansvärda händelse. De betydligt fler svartvita fotografierna föreställer gravar, indonesisk militär och gerillasoldater och illustrerar därmed klart och tydligt Östtimors öden. Det finns även foton på timoresers vardagsliv och på hur timoresiska dansare tvingats uppträda i samband med militärparader. Cox foton och de åtföljande texterna kompletterar Careys framställning. Man kan med deras hjälp verkligen föreställa sig hur livet är på Östtimor under den indonesiska ockupationen.

Voice of East Timorese Women: buibere: Rebecca Winters, 1999

Ytterligare en läsvärd skrift är *Voice of East Timorese Women: buibere* (buibere = kvinna), volym 1, av Rebecca Winters som skrivit *Children of the Resistance* (se Merdeka, nr. 8). Skriften, som är utgiven av East Timor International Support Center i Darwin år 1999, består av 20 kvinnors berättelser. De flesta av dessa är översatta från tetum eller portugisiska till engelska.

Gripande kvinnoöden

Skriften tillkom för att belysa hur svårt östtimoresiska kvinnor lidit under den indonesiska ockupationen. De ofta detaljerade berättelserna skildrar på ett gripande sätt hur dessa 20 kvinnor, av vilka de flesta har förkortade namn eller kodnamn, drabbats av fängslanden, misshandel, tortyr och våldtäkter. Det framkommer även att kvinnor ingått skenäkenskap med indonesiska soldater under deras tjänstgöringstid i Östtimor och därför har fått fungera som "dockor" för dem. I skriften ingår de av kvinnor skrivna dikterna "Young Timor Loro Sae," "Beautiful" och "Freedom" ("Freedom" är publicerad i Merdeka, nr. 13). Dikterna förmedlar på ett mycket levande sätt folkets starka frihetslängtan.

Trots det ringa antalet berättelser talar dessa människor för de långt fler kvinnor som delar deras upplevelser. Flera foton illustrerar kvinnornas situation i Östtimor. På omslaget finner man *tais*, d.v.s. av kvinnor vävda tyger som används när människor föds, gifter sig och dör. Tais symboliserar här kvinnorna i Östtimor som en enad grupp. Med tanke på att det är få skrifter som koncentrerar sig på kvinnornas situation i Östtimor är detta en värdefull bok. Till dess förtjänster hör även att det i slutet finns en förteckning över termer och förkortningar, en bibliografi samt lästips.

International Law and the Question of East Timor: British Catholic Institute, 1992

Brittiska Catholic Institute of International Relations

och det i Nederländerna baserade International Platform of Jurists for East Timor (IPJET) arrangerade 1992 i London konferensen "Indonesia's Occupation of East Timor: Legal Questions." Konferensen utmynnade 1995 i boken *International Law and the Question of East Timor* (London & Leiden).

En bred bild av konflikten

Boken publicerades i syfte att belysa Östtimorfrågan utifrån internationell lag, något som inget arbete hade gjort tidigare. Tolv föredrag presenterade vid konferensen, vissa av dem här uppdaterade, utgör bokens stomme. Fem nyskrivna avsnitt är med för att boken skall ge en bredare bild av Östtimorkonflikten, inte minst dess bakgrund och konsekvenser. Bidragen är indelade i sex temata: en historisk och socio-ekonomisk bakgrund, internationell lag, självbestämmanderätten, mänskliga rättigheter samt Östtimorfrågan vid Internationella domstolen i Haag och ur ett världspolitiskt perspektiv.

Bakgrund

De tre första bidragen är alla skrivna av akademiker, bland dem de välkända John Taylor och George Aditjondro (se Merdeka, nr. 12, 13). I det första avsnittet diskuteras vad termen "nationalism," som ju legat till grund för nationalstaterna i Europa och Nordamerika, innebär i Asien. Författaren menar att termen knappast är relevant för det mångfasetterade och artificiellt skapade Indonesien. "Nationell enhet" är ett argument de javaneser som styr Indonesien fört fram att legitimera annekteringen av Östtimor. Författaren avvisar argumentet och menar att annekteringen helt saknar nationalistisk eller historisk grund.

Taylors bidrag bygger på två kapitel ur hans bok *Indonesia's Forgotten War: The Hidden History of East Timor* från 1991 (uppdaterad 1999 som *East Timor: The Price of Freedom*). Här finner man alla de viktigaste uppgifterna om utvecklingen i Östtimor 1974-1975, inklusive Indonesiens invasion.

Aditjondro, som konsekvent har tagit ställning för Östtimor och därför förföljts av indonesiska myndigheter, analyserar konsekvenserna av ockupationen. De höga dödssiffrorna, den sjunkande jordbruksproduktionen och nedgången i kaffeexporten motsäger indonesiska uppgifter om att ockupationen har bidragit till Östtimors utveckling. Aditjondro avvisar bestämt argumentet att Östtimor saknar ekonomisk bärkraft, och nämner att indonesiska studenter efter Santa Cruz-massakern år 1991 började ifrågasätta ockupationen.

Internationell lag

Bidragen i detta avsnitt är, liksom alla de följande,

skrivna av jurister vilka också är medlemmar i IPJET. Det första kapitlet är skrivet av professor Roger Clark från Nya Zeeland, som vad jag vet anses vara den främste experten på Östtimorfrågan ur ett legalt perspektiv. Clark betonar att Indonesien genom annekteringen brutit både mot självbestämmanderätten och internationell rätt, som ej tillåter väpnad aggression som ett medel att lägga under sig ett territorium. Han avvisar bestämt Indonesiens tre argument för integrationen: att den skett genom att östtimoreserna velat ha indonesiskt styre, att det finns historiska, kulturella och etniska band mellan de två länderna och att Östtimor saknar ekonomisk bärkraft. Clark förkastar även argumenten att invasionen var ett resultat av självförsvar (!), inbjudan (!), långsiktiga regionala säkerhetsaspekter och humanitär intervention.

Övergrepp

Det andra bidraget betonar att alla länder är bundna av internationell lag.

Här anges de omfattande övergreppen mot de mänskliga rättigheterna i Östtimor som ytterligare ett exempel på hur Indonesien genom ockupationen brutit mot internationell lag.

Självbestämmanderätten

Självbestämmanderätten är den centrala frågan i Östtimorkonflikten. Det första bidraget diskuterar självbestämmanderätten ur ett allmänt perspektiv och tar upp konsekvenserna av avsaknaden av en välutvecklad och laglig definition av denna för Östtimor. Tvetydigheterna har bidragit till att starkare nationer kunnat omintetgöra Östtimors självbestämmande. Avsnittet efter om Internationella domstolen och självbestämmanderätten betonar att domstolen entydigt stöder Östtimors rätt till självbestämmande.

Jämförelser mellan konflikterna i Västsahara och Östtimor samt invasionerna av Östtimor och Kuwait (1990) följer. Västsahara- och Östtimor-konflikten liknar varandra på flera sätt, inte minst genom att omvärlden tagit Marockos respektive Indonesiens parti i dem. Författaren menar att Indonesiens anspråk på Östtimor var ännu svagare än Marockos på Västsahara: landet existerade inte då den portugisiska kolonisationen inleddes medan Marocko fanns då spanjorerna koloniserade Spanska Sahara efter Berlinkonferensen 1884.

Indonesien och Irak bröt förstas båda mot folkrätten genom att invadera Östtimor respektive Kuwait. Men medan omvärlden stödde Indonesien protesterade den skarpt mot Irak. Skillnaden förklaras med att Kuwait hade ett viktigt geopolitiskt läge och genom sin olja var viktigt för omvärlden. Inget av detta gällde däremot för

Östtimor.

Mänskliga rättigheter

Det inledande bidraget handlar om internationella MR-lagar. Även om Indonesien ej undertecknat alla dessa, är landet som FN-medlem förpliktigt att följa FN-stadgan som ju syftar till att skapa en fredlig värld. Det konsensusuttalande om Indonesien som United Nations High Commissioner for Human Rights (UNCHCR) antog 1992 efter Santa Cruz-massakern är med, liksom uttalandena 1993 och 1994 om MR-övergreppen i Östtimor. Rättegången mot Xanana 1992-1993, FN:s generalsekretärens rapporter till UNCHR 1993 och 1994 samt CNRM:s fredsplan från 1992 är också med.

Avsnittet därefter beskriver den indonesiska militärens omfattande MR-kränkningar i Östtimor som ett brott mot internationell lag. Även exploateringen av olja och naturgas samt inflyttningen av indoneser till Östtimor strider mot internationell lag.

Östtimorfrågan vid Internationella domstolen

Det första bidraget tar upp Portugals stämningsansökan mot Australien 1991 till Internationella domstolen. Syftet var att protestera mot det avtal Australien 1989 ingick med Indonesien om exploatering av oljetillgångarna i Timorhavet. Motiveringen var att avtalet utgör ett brott mot Östtimors självbestämmande och dess rätt att kontrollera sina egna naturtillgångar. Portugal kunde dock ej stämma Indonesien, eftersom Indonesien ej erkänner domstolens auktoritet.

Roger Clark skriver i sitt andra bidrag att Australien argumenterar att man har rätt att erkänna Indonesiens annektering av Östtimor. Erkännandet strider emellertid mot internationell lag som Australien varit med om att utarbeta (!). Det sista avsnittet tar bl.a. upp att den Internationella domstolens utslag knappast kan påverka stormaktspolitiken: domstolen bekräftade 1975 Västsaharas självbestämmande utan att detta har gjort området fritt.

Östtimorfrågan ur ett globalt perspektiv

Det första avsnittet belyser Australiens konsekvent pro-indonesiska politik i Östtimorfrågan. Erkännandet av Indonesiens annektering står i bjärt kontrast mot att Australien i andra fall aktivt betonat principen om folkens självbestämmande. I kapitlet därefter betonar författaren, som är portugis, Portugals oeftergivliga ansvar för att lösa Östtimorfrågan. Bokens sista avsnittet handlar om UNPO - Unrepresented Nations and People's Orga-

nization. UNPO bildades 1991 i syfte att ge nationer och folk som ej är medlemmar i FN en möjlighet att göra sig hörda internationellt. Östtimor blev medlem i UNPO 1993.

Förutom de läsvärda bidragen innehåller boken även en karta, en förkortningslista, en litteraturlista samt författarpresentationer. Sammanfattningsvis uppfyller denna bok väl sitt syfte samtidigt som den mångsidigt belyser Östtimorfrågan.

The East Timor Question: The Struggle for Independence from Indonesia: red. Paul Hainswoarth och Stephen Mc Closkey, 2001

The East Timor Question: The Struggle for Independence from Indonesia är den mig veterligt allra senaste boken om Östtimor. Boken, som finns att låna på Stockholms stadsbibliotek och Utrikespolitiska institutet, är redigerad av Paul Hainswoarth och Stephen Mc Closkey, ordförande respektive sekreterare i East Timor Solidarity Campaign på Nordirland. Stephen ger i det inledande kapitel en kort och koncis bakgrund till Östtimorkonflikten och dess utveckling.

Ögonvittnesskildringar

Historikern Peter Carey beskriver därefter sitt besök i Östtimor år 1997. Carey och hans son blev under en bilresa stoppade av svartklädda soldater ur de beryktade Kopassus-förbanden. Men tack vare att de färdades med en välkänd timoresisk präst och att de var väntade i nästa by klarade de sig väl ur situationen: detta hade knappast gällt för timoreser. Carey skriver att hans mest nedslående intryck av Östtimor var den allestädes närvarande indonesiska militären, som kontrollerade samhället på alla nivåer.

Brittiska stridsplan

Journalisten Hugh O'Shaughnessy besökte Östtimor f. g. 1991, uppgivande sig vara "konsult." Han lade snart märke till östtimoresernas stora fruktan för indoneser och fick under sitt veckolånga besök bekräftelse på att informationen om Östtimor han hade fått i London var riktig. Han skriver om sitt besök 1995 att han då såg i Storbritannien tillverkade Hawkplan användas. Det var dock först i september 1999, som den brittiska regeringen erkände att dessa hade använts i Östtimor.

Brittiskan Maureen Tolfree, syster till Brian Peters - en av de fem mördade journalisterna i Balibo den 16 oktober 1975 - skildrar gripande sin 25-åriga kamp för att få klarhet i omständigheterna kring hans död. Hon kritiserar skarpt australiska och brittiska regeringars spel för att

undanhålla sanningen bakom Balibo-morden, mord vilka faktiskt var kända redan då de ägde rum.

Arvet från Suhartoeran

Carmel Budiardjo från TAPOL Indonesian Human Rights Campaign ger en översikt över Suhartoeran 1966-1998. Efter Suhartos fall började offer för övergrepp samt MR-grupper ställa krav på undersökningar av begångna brott och på en rättegång mot Suharto för korruption. Enligt Carmel är demokratin i Indonesien i sin linda och den har mycket att kämpa mot till följd av det sociala och ekonomiska kaos Suharto lämnade efter sig.

Estevo Cabral, Fretilins representant i Storbritannien, skriver om Indonesiens propagandakrig mot Östtimor. Detta började före invasionen 1975 i syfte att smutskasta Fretilin och att legitimera en invasion. Pressen var hårt censurerad under hela Östtimorkonflikten, varför de flesta indoneser var ovetande om den. Vissa indoneser presenterade sin egen version av läget i Östtimor i utländsk press. Några utlänningar - bl. a. Australiens f. d. premiärminister Gough Whitlam - förmåddes skriva artiklar som återspeglade den versionen. Cabral anger kommunistfobi som ett återkommande propagandatema och avslutar med att studera en artikel om Xanana Gusmao i *Far Eastern Economic Review* från 1995.

Tre av de kvinnor ur plogbillsrörelsen som 1996 demonterade ett brittiskt Hawkplan för export till Indonesien skildrar levande sin aktion. Bakgrunden var att allt tidigare arbete för att stoppa exporten hade misslyckats. De förberedde sig minutiöst inför aktionen som förlöpte utan att de blev upptäckta: först efter att de hade ringt upp journalister kom säkerhetsvakter. Kvinnorna ställdes inför rätta men blev frikända för sin aktion.

Storbritanniens, USA:s och Australiens pro-indonesiska politik

Paul Hainswoth's bidrag tar upp labourregeringens utrikespolitik efter valsegern 1997. Det fanns förhoppningar om att labourpartiet skulle implementera sin utlovade "etiska utrikespolitik" som bl. a. omfattade respekt för mänskliga rättigheter. Men kort tid efter valsegern beviljades exportlicenser för Hawkplan med motiveringen att de hade godkänts av den konservativa regeringen. 64 exportlicenser godkändes under det första regeringsåret.

USA` s stöd

Charles Scheiner från East Timor Action Network skriver om USA:s stöd för ockupationen. Först efter Santa Cruz-massakern 1991, som utfördes med amerikanska M-16 gevär, började politiken förändras. Kongressen antog lagar för att stoppa utbildningen av indonesisk militär i USA och för att begränsa vapenexporten till Indonesien. Scheiner menar att denna nya politik bidrog till att möjliggöra folkomröstningen den 30 augusti 1999.

Jim Aubrey, talesman för Australians for a Free East Timor, belyser hur Australien tog Indonesiens parti i Östtimor-konflikten och förklarar detta med oljan i Timor-havet. Premiärminister Gough Whitlam deklarerade 1974 att "Östtimor var för litet för att bli självständigt och att landet skulle sakna ekonomisk bärkraft." Den pro-indonesiska politiken förändrades först i och med utvecklingen i Indonesien efter Suhartos fall. Enligt Aubrey borde Australiens delaktighet i Östtimors tragedi öppet undersökas.

Irland och Östtimorfrågan

Irlands politik i Östtimorfrågan är nästa tema. Tack vare Portugal hade Östtimor kommit upp på EU:s agenda. I Irland fick Östtimorfrågan en högre profil genom att East Timor Ireland Solidarity Campaign bildades efter Santa Cruz-massakern. EU lade fram en gemensam politik i Östtimorfrågan, som bl.a. gick ut på att den måste lösas på basis av internationell lag, precis innan Irland blev ordförandeland andra halvåret 1996. Ordförandeskapet förhindrade vissa mer radikala irländska initiativ men förslaget om bistånd till NGO:s gick igenom.

Pedro Pinto Leite, generalsekreterare för International Platform of Jurists for East Timor, jämför konflikterna i Västsahara och Östtimor. En likhet är att omvärlden av ekonomiska och politiska skäl tagit Marockos respektive Indonesiens parti i dem. Men medan Portugal engagerat sig aktivt för Östtimors självbestämmanderätt, har Spanien varit mera försiktigt i Västsaharafrågan p.g.a. de omtvistade spanska enklaverna Ceuta och Melilla i norra Marocko. Pedro menar att båda konflikterna visar att FN inte kan agera effektivt utan stöd från de viktigaste medlemsländerna.

Följande kapitel diskuterar hur omvandlingen i Sydafrika kan ge lärdomar åt Östtimor. Kontakter förekom mellan länderna efter det att Nelson Mandela blev president 1994 och Mandela träffade Xanana Gusmao i Jakarta 1997. Intressant är att biskop Belo har uttalat sig för att en sannings- och försoningskommission skall upprättas även i Östtimor.

Civilsamhället avgörande

för intervention

Paul Hainsworth skriver till sist om utvecklingen i Östtimor 1998-1999. Östtimor var nu en belastning för Indonesien, men slutet på ockupationen blev allt annat än lugn. Hainsworth menar att det globala civilsamhället genom att fördöma våldet spelade en avgörande roll för omvärldens intervention i kaoset efter folkomröstningen. Sammantaget är boken mycket läsvärd genom att den mångsidigt belyser Östtimorfrågan.

Gabriel Jonsson

Mötesuttalande

Uttalande från ÖTK's medlemsmöte (sid 7)

Östtimor står sedan hösten 1999 under FN-förvaltning. Ett viktigt steg mot självständighet togs genom valet den 30 augusti till en konstituerande församling som skall lägga fram en konstitution. Ett självständigt Östtimor kommer att utropas den 20 maj 2002. Det omfattande våld som präglat Östtimor kastar dock mörka skuggor över uppbyggandet av ett nytt samhälle. Ingen av de ansvariga bakom våldsvägen 1999 har ännu ställts inför rätta. Våldet ledde till att hundratusentals människor frivilligt eller genom tvång blev flyktingar i Västtimor. Av dessa är i dag 50.000-100.000 fortfarande kvar som flyktingar i läger i Västtimor, där den pro-indonesiska milisens terror fortsätter. För att uppbyggnadsarbetet i Östtimor skall kunna ske under fredliga och ordnade former är det nödvändigt att sanningen om våldsdåden kommer fram och att rättvisa skipas. Därför kräver vi mötesdeltagare:

- att en internationellt erkänd domstol upprättas för Östtimor;
  - att Indonesien låter de östtimoresiska flyktingar som lever i Västtimor och andra delar av Indonesien återvända;
  - att Indonesien avväpnar och upplöser milisgrupperna i Västtimor.
- och uppmanar den svenska regeringen att med kraft verka för detta.

Stockholm, den 12 november 2001

Marianne Andersson © , Karl-Göran Biörsmark (fp)

Agneta Brendt (s), Margareta Cederfelt (m)

Marianne Samuelsson (mp), Margareta Viklund (kd)

Eva Zetterberg (v), Caritas Sverige

Föreningen Fjärde Världen, Svenska Fredskommittén

Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet

Justitia et Pax, Kristna Fredsrörelsen

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen